

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра кримінального та кримінально-процесуального права

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр
на тему «Помилки слідчих під час досудового розслідування»
"The Mistakes of Investigators During the Pre-Trial Investigation"

Виконав: студент 2-го року навчання
Спеціальності 081 Право
Гусач Сергій Олександрович

Керівник Удовенко Ж.В.
доктор юридичних наук, доцент

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Магістерська робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____
« _____ » _____ 20 ____ р.

Декларація академічної добросесності

Я, Гусаєв Сергій Александрович, студент 2-го року
навчання магістерської програми за спеціальністю
081 "Право" ФРВМ НаУКМА підтверджую так:

- написана мною магістерська робота на тему "По-
шилки слідчих під час досудового розслідування" відпові-
дає вимогам академічної добросесності та не містить
порушень, передбачених п.3.1. Положення про академічну
добросесність здобувачів освіти у НаУКМА, зі змістом якого
я ознайомлений.

- я заявляю, що надана мною для перевірки електро-
нна версія роботи є ідентичною її друкованій версії.

09 травня 2015 р.

 Гусаєв С.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОМИЛОК СЛІДЧИХ ЯК ФЕНОМЕН КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Історія розвитку та сучасний стан дослідження проблем помилок слідчих.....	7
1.2. Поняття та види помилок слідчих.....	12
1.3. Причини допущення помилок слідчих під час досудового розслідування.....	21
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	31
2.1 Типові помилки слідчих під час здійснення слідчих (розшукових) дій.....	31
2.2 Типові помилки слідчих під час складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування.....	38
2.3. Типові помилки слідчих під час взаємодії з особами, яким доручається здійснення окремих дій на стадії досудового розслідування.....	46
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК СЛІДЧОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	55
3.1. Практичні аспекти запобігання помилкам слідчим.....	55
3.2. Процесуально-правові засоби забезпечення виправлення помилок слідчих під час досудового розслідування та можливі шляхи їх реформування.....	65
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реформа кримінальної юстиції в Україні – це багаторічний процес, що має на меті утвердити в кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві верховенство права, шляхом гуманізації законодавства у цій сфері, поєднання захисту прав і свобод особи із забезпеченням публічних інтересів та невідворотністю відповідальності та покарання за вчинення кримінально караних діянь.

Водночас ~~у~~ ~~целі~~ ~~й~~ з цією метою Указом Президента України №584/2019 від 7 серпня 2019 року «Питання Комісії з питань правової реформи» у складі згаданої комісії була створена робоча група з питань розвитку кримінального права, якій серед іншого було поставлено завдання забезпечити розроблення та внесення Президентові України узгоджених пропозицій з питань вдосконалення правової системи України з урахуванням сучасних викликів та потреб демократичного суспільства, зокрема – підготовки та узагальнення пропозицій стосовно змін до законодавства про кримінальну відповідальність.

Наразі на завершальному етапі роботи згаданої комісії перебуває проєкт нового Кримінального кодексу України. Прийняття означеного документу зможе стати відправною точкою у новому етапі осучаснення кримінальної юстиції в Україні, логічним продовженням якого повинно стати реформування кримінального процесуального закону.

При цьому, варто відмітити, що досудове розслідування є основним етапом кримінального провадження, позаяк саме під час нього органами кримінальної юстиції формується як фактична, так і правова база подальших етапів кримінального провадження.

З огляду на це, помилки допущені під час досудового розслідування мають вирішальне значення для забезпечення виконання статті 2 КПК України щодо швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений

або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Не слід забувати й про сучасні виклики, що постали перед Україною у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію країни.

Зокрема, від звичних розслідувань за поширеними кримінальними правопорушеннями передбаченими статтями 185 та 309 КК України, більш актуальними стали кримінальні провадження за кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки України, а також проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

При цьому, переслідування за такими кримінальними правопорушеннями, зважаючи на їхню специфіку потребують використання нових засобів та методів досудового розслідування, вимагають постійної модернізації кримінального процесуального законодавства, що своєю чергою неодмінно призводить до виникнення помилок.

З огляду на це, важливо наголосити, що саме помилки слідчих можуть призвести до порушення процесуальних норм, неправильного встановлення обставин кримінального провадження, невиправданого притягнення до відповідальності невинуватих осіб, втрати доказів, затягування розслідування, зниження довіри до правоохоронних органів і найголовніше порушення прав людини.

В той же час, саме знання про слідчі помилки, причини їх виникнення та можливі способи їх попередження дають можливість уникати незаконних дій та зловживань службовими повноваженнями з боку слідчих та інших працівників органів досудового розслідування. До того ж правильне розуміння причин виникнення слідчих помилок може також допомогти в організації досудового розслідування в цілому.

Однак, незважаючи на зазначене, а також на значну кількість наукових праць, що розглядають окремі аспекти досудового розслідування,

систематизований аналіз помилок слідчих залишається недостатньо опрацьованим.

Стан дослідження. Як уже було зазначено, обрана тематика дослідження тією чи іншою мірою вже неодноразово була предметом аналізу вітчизняних науковців. Так, розвитком та дослідженням проблеми помилок слідчих під час досудового розслідування займалися: В. Г. Дрозд., В. В. Назаров, П. М. Маланчук., Є. О. Гладкова, О. О. Житний, І. І. Когутич, Н. С. Карпов, Н. І. Клименко, В. О. Захарова, О. М. Домашенко, Ю. В. Меркулова, І. Ф. Літвінова, Д. М. Лобай, О. В. Омельченко, І. І. Шульган.

Дослідницьким питанням цієї роботи є: Які причини виникнення помилок слідчих під час збирання доказів і складення повідомлень про підозру, та які можливі шляхи їхнього подолання і попередження?

Метою дослідження є: на основі аналізу теоретичних здобутків у цій сфері, дослідження правової природи слідчих помилок та історичного розвитку їхнього розуміння; виявлення типових помилок слідчих під час збирання доказів та складення повідомлень про підозру; виявлення існуючих способів та засобів попередження та виправлення помилок слідчих під час досудового розслідування; висловлення пропозицій щодо можливих шляхів покращення чи реформування таких способів та засобів.

Для досягнення означеної мети були поставлені такі **завдання**

- охарактеризувати історико-правовий розвиток підходів до розуміння правової природи слідчих помилок як явища у кримінальному провадженні;
- на основі проаналізованих наукових робіт виявити правову природу явища помилок слідчих;
- на основі результатів дослідження правової природи явища помилок слідчих здійснити визначення причин допущення помилок слідчих під час досудового розслідування;
- проаналізувати наявні у відкритому доступі судові рішення та процесуальні документи складені слідчими й на їхній основі виявити типові помилки слідчих під час збирання доказів;

- на основі аналізу наявної у відкритому доступі інформації виявити типові помилки слідчих під час складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування;

- шляхом аналізу та вивчення наукових доробків вітчизняних науковців виявити типові помилки слідчих, що допускаються при взаємодії з особами, яким доручається здійснення окремих дій на стадії досудового розслідування;

- дослідити існуючі способи та засоби попередження та виправлення помилок слідчих під час досудового розслідування;

- на основі проведеного дослідження висловити пропозиції щодо можливих шляхів покращення чи реформування таких способів та засобів.

Об'єктом дослідження є процесуальні правовідносини в ході кримінального провадження під час яких допускаються, попереджаються та виправляються помилки слідчих.

Предметом дослідження є помилки слідчих під час проведення слідчих (розшукових) дій

Для розв'язання поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження**:

- загальнонаукові методи права і соціально-правових явищ: аналітичний метод (було використано протягом написання усієї роботи з метою аналізу норм кримінального процесуального законодавства); історичний метод (було використано у підрозділах 1.1., 3.2. з метою аналізу історичного розвитку явища слідчих помилок та процесуально-правових методів протидії їхньому виникненню); статистичний метод (було використано в розділі 2 з метою визначення типових помилок слідчих);

- спеціально-наукові (спеціально-правові) методи права і соціально-правових явищ: метод правового моделювання (були використані у підрозділі 3.1. з метою змодельовати правильні варіанти попередження виникнення помилок слідчих); порівняльно-правовий метод (було використано у розділі 1, 2 з метою порівняння підходів різних науковців до визначення поняття помилки

слідчого, причин їхнього виникнення, а також для окреслення типових їхніх проявів).

Застосування зазначених методів дослідження дало можливість всебічно розглянути досліджувані питання.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОМИЛОК СЛІДЧИХ ЯК ФЕНОМЕН КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Історія розвитку та сучасний стан дослідження проблем помилок слідчих

Нині можна з упевненістю сказати, що розвиток поняття слідчих помилок невіддільно пов'язаний з розвитком науки криміналістики.

В той же час, помилки слідчих за своєю природою безумовно є частиною більш широкого вчення, що стосується правничих помилок в цілому.

При цьому ж, вчення про правничі помилки, зародилося набагато раніше, ніж відносно нова наука криміналістика.

Так, у своїй дисертації Ю. І. Кравець стверджує, що помилки в узагальненому розумінні розглядалися ще в античні часи Стародавніх Греції та Риму. При цьому, однак як правова категорія помилка вперше стала об'єктом дослідження лише в Стародавньому Римі [1, с. 26].

Водночас, на думку О.І. Міневич, наукові вчення про помилки правників допущені ними в ході вивчення права як явища, а також безумовно допущені в ході застосування ними норм права та їх тлумачення вперше зародилися та почали формуватися наприкінці XVIII століття. При цьому, авторка, у чому з нею не можна не погодитися, виділяє такі етапи розвитку доктрини про помилки: 1) друга половина XVIII століття – початок XX століття – на цьому етапі помилки переважно досліджують в контексті матеріального кримінального права як окрему його категорію; 2) друга половина XX століття – до 80-тих років XX століття – поняття правової помилки набуло міжгалузевого значення, позаяк воно стало широко досліджуватися представниками інших галузевих наук; 3) 80-ті роки XX століття – кінець XX століття – уніфікація результатів проведених галузевих досліджень явища помилок, розробка міжгалузевого методологічного та термінологічного апарату; 4) кінець XX століття – початок XXI століття – доктрина правничих помилок стає самостійним предметом дослідження в

юридичній науці; 5) друге десятиліття ХХІ століття й дотепер – явище правничих помилок стало загальноновизнаним та набуло статусу однієї з першочергових проблем загальної теорії права [2, с. 9].

Водночас, якщо говорити більш детально про явище помилок слідчих, то варто зазначити, що вперше наукові праці, у яких учені намагалися викласти аргументовані поради для практиків з'явилися у Німеччині на межі ХVІІІ–ХІХ ст. Серед перших найбільш відомих учених, які присвятили свої праці вивченню практики розкриття й розслідування злочинів, слід назвати Л. фон Ягеманна, Г. Ціммерманна, Г. Ортлоффа, В. Штібера [3, 4, 5, 6].

Так само не можна оминати й роботу Ганса Гросса «Настанова для судових слідчих як система криміналістики» 1892 року, яка не лише стала відправною точкою активного розвитку науки криміналістики, нових тактик та методів криміналістичних досліджень, а й присвятила увагу проблемі помилок слідчих, увібравши в себе досвід та результати досліджень як самого вченого так і його колег співвітчизників [7].

У своїй книзі автор стверджує, що поява помилок слідчих в першу чергу пов'язана саме з особистісними характеристиками слідчого. Від слідчого «потрібна витривалість та енергія юності» неодноразово вказує у своїй роботі автор, характеризуючи необхідні характеристики для роботи слідчого.

При цьому, Г. Гросс стверджує, що «праця слідчого це не мистецтво, це майстерна робота, яка складається з ряду окремих дій та прийомів, які потрібно знати і для цього попередньо вивчати».

Дещо інакший підхід до дослідження проблеми помилок слідчих був сформований на теренах України.

Вчені того часу свою увагу зосереджували більше на тактиках проведення розшукових дій, правилах організації роботи слідчого, стверджуючи, що саме в неналежній підготовці слідчих полягає основна причина виникнення помилок в ході досудового розслідування.

Зокрема, у своїй роботі Баршев Я.І. стверджував: «Без точного визначення в законі порядку відкриття і розслідування правопорушення і постановлення за

нього вироку, кримінальний суд може перетворитися на засіб притиснення або стати способом їхнього прикриття. Через це необхідними є точні та визначені процедури розслідування правопорушення...» [8].

Аналогічної думки дотримувалися й Д.Р. Долгов та А.А. Квачевський, які, як до так і після судової реформи 1864 року, основний акцент у своїх дослідженнях робили на розробці чіткого порядку дій слідчого під час проведення досудового розслідування. Саме це на думку вчених мало підвищити якість здійснюваного слідства та зменшити кількість помилок, які допускаються слідчими [9, 10].

Отже, можна зробити висновок, що на початку зародження науки про помилки слідчих під час досудового розслідування основними причинами їхнього виникнення вчені визначали відсутність чітких та точних методик, якими мали би керуватися слідчі у своїй діяльності. Водночас, західні вчені визначали також необхідним у подоланні помилок слідчих здійснення особистісного розвитку останніх.

Водночас, подальший етап розвитку вчення про помилки слідчих характеризувався зосередженням уваги вчених саме на розробленні методик та тактик, що мали би сприяти слідчим у їхній практичній діяльності. Зокрема, з аналізу підручників 1938-1939 років можна дійти до висновку, що більшість наукових досліджень з початку ХХ століття була зосереджена на вибудовуванні конкретних «правил поведінки» слідчих під час розслідування того чи іншого виду правопорушення, що в тому числі знайшло своє відображення й у відповідних процесуальних законах тогочасного періоду [11, 12].

Даний етап характеризувався бурхливим створенням нових та розвитком вже існуючих методик проведення розшукових дій, зберігаючи при цьому тенденцію до повної «нормативізації» діяльності слідчого та пов'язуванні виникнення помилок з відсутністю достатньої кількості необхідних тактик.

Водночас, вже наприкінці ХХ – початку ХХІ століття серед науковців, що присвятили себе дослідженню проблеми виникнення помилок слідчих, спостерігається відхід від такого світогляду.

У своїх дослідженнях, вчені знову повертаються до особи слідчого, поява помилок пов'язується з особистісними характеристиками останнього, зовнішніх чинників, які впливають на сприйняття ним фактичних обставин справи: обсяг здійснюваних кримінальних проваджень, суспільного тиску, особи злочинця, а також обставин непереборної сили.

Зокрема, яскравим прикладом такого відходу слугує робота Д. Кім Россмо «Провали кримінального розслідування», в якій автор досліджуючи відомі випадки допущення слідчими помилок під час здійснення досудового розслідування керується не лише прописаними методиками здійснення досудового розслідування, а й науковими дослідженнями у сфері когнітивної психології та філософії [13].

Водночас, на наукових теренах України, тенденція до «прив'язування» виникнення помилок слідчих до відсутності необхідних методик зберерглася.

У своїй дисертації «Слідчі помилки та шляхи їх подолання» А.Б. Марченко даючи визначення помилкам в контексті досудового розслідування, зазначає, що вони є недоліками, яких припускаються слідчі на досудовому слідстві під час застосування кримінального чи кримінально-процесуального законодавства, відступ або неправильне застосування криміналістичних рекомендацій, які стали результатом сумлінної омані та привели до негативних наслідків або можливості їхнього настання [14].

Так само й у своїй монографії «Слідчі помилки: сутність, методи дослідження та шляхи запобігання» написаній у співавторстві з А.В. Іщенко, А.Б. Марченко стверджує, що основною причиною виникнення помилок слідчих є поспішне проведення слідчих дій без детального пророблення лінії поведінки, без складання плану з відображенням у ньому обставин, що підлягають застосуванню. [15].

Однак, згодом і вітчизняні науковці почали поступово відходити від усталеної концепції та більше уваги звертати на той факт, що суб'єкт здійснення досудового розслідування є в першу чергу людиною, на яку впливають різноманітні зовнішні чинники.

У дисертації «Класифікація тактичних помилок в слідчій діяльності» О.М. Домашенком було виснувано, що помилки слідчих не можуть розглядатися окремо від слідчої ситуації, обстановки, що склалася на певний момент розслідування [16].

Водночас, зважаючи на опрацьовані праці сучасних науковців щодо досліджуваного питання, домінуючим залишається підхід, за яким основним у процесі появи помилок слідчих є відхилення слідчого від виведених методик здійснення його діяльності.

Зокрема, у вже згадуваній раніше дисертації О.І. Міневич «Поняття та види правових помилок: загальнотеоретичне дослідження» авторка визначила помилки як випадкове, незначне відхилення суб'єкта права від поведінки, яку передбачає правова норма. При цьому, таке відхилення викликане його добросовісною помилкою щодо відповідності власних уявлень про зміст правового припису реальній ситуації [2].

А вже згадуваний О.М. Домашенко за рік до написання згадуваної дисертації в одній зі своїх наукових статей «Вплив тактичних помилок слідчого на допустимість доказів» виснував, що значна частина слідчих помилок, що призводять до недопустимості зібраних доказів виникає саме через тактичні помилки - ігнорування тактичних рекомендацій. Такі помилки, на думку автора, не тільки перешкоджають виконанню цілей та завдань кримінального провадження, а й роблять справу вразливою для сторони захисту [17, с. 329].

Отже, варто констатувати, що помилки слідчих як явище і предмет наукового дослідження пройшло тривалий процес розвитку, який розпочався ще за Античних часів у складі правничих помилок в цілому. Лише в середині XIX століття саме помилки під час досудового розслідування набули самостійного значення та продовжили свій розвиток разом із новоствореною на той час наукою криміналістики, який продовжується і дотепер. Так, зокрема на сучасному етапі серед науковців, що присвятили себе висвітленню даної тематики спостерігається плавний відхід від домінуючого у попередньому столітті підходу, за яким основними причинами появи помилок слідчих визначалися

відсутність необхідних методик проведення слідчих дій. Наразі ж до причин появи помилок слідчих під час досудового розслідування та їхнього визначення науковці підходять більш комплексно, враховуючи й особистісні характеристики слідчого, його вчинки та зовнішні чинники, що на нього впливали при прийнятті того чи іншого процесуального рішення.

1.2. Поняття та види помилок слідчих

Помилки є невіддільною частиною життя кожної людини. Завдяки ним особа набуває нового досвіду, вчиться правильно застосовувати свої знання на практиці. Не є винятком з цього правила і слідчі, які як і всі інші не можуть наперед знати до чого призведе їхній вибір.

Водночас, помилка слідчого, на відміну від помилки звичайного пересічного громадянина, носить більшу суспільну небезпеку, позаяк помилка слідчого, з огляду на характер та зміст покладених на нього державою обов'язків, здатна так чи інакше впливати не лише на окремих осіб, а й на суспільство в цілому, адже слідчі як одна зі складових органів кримінальної юстиції виконують один з найголовніших обов'язків взятих на себе державою – переслідування правопорушників.

Надмірне поширення явища слідчих помилок без належного реагування безумовно підірве довіру суспільства до держави як системи, що здатна належним чином забезпечувати правопорядок.

З огляду на це, саме з метою недопущення поширення цього явища, помилки слідчих повинні досліджуватися ретельно, з максимально можливою увагою та прискіпливістю. Без розуміння природи явища слідчих помилок, неможливо аналізувати причини їх виникнення та тим паче пропонувати способи та засоби їх подолання.

Через це, даний підрозділ роботи було вирішено присвятити визначенню правової природи явища помилок слідчих та їх видів.

Виникнення помилок слідчих закладено у діяльності суб'єкта, як фізичній, так і розумовій. Діяльність є природною формою людської активності, спрямованою на перетворення навколишнього середовища. Мета діяльності визначається відповідно до індивідуальних або суспільних потреб. Основними етапами цього процесу є: усвідомлення необхідності дії через формування мотиву, аналіз ситуації, постановка конкретної мети, розробка рішення як послідовного плану дій для досягнення мети, вибір оптимальних засобів, а також практична реалізація ухваленого рішення [18, с. 9-10].

У своїй роботі «Помилки слідчого під час підготовки, прийняття та реалізації процесуальних рішень на стадії досудового розслідування» М. Й. Кулик, Ю. І. Кравець стверджують, що термін помилки слідчих не є властивим українському кримінальному процесуальному законодавству і дуже рідко зустрічається у наукових доробках. На противагу вживаються інші більш м'які терміни, як: «упущення досудового розслідування», «прогалини досудового розслідування», «недоліки досудового розслідування», «помилка», «судові помилки», «порушення закону», «порушення норм права» (процесуального, матеріального), у тому числі – «суттєві порушення...», «кримінально-процесуальні правопорушення», «відступи від норм закону», «процесуальні помилки», «помилки» тощо [19, с. 12].

Усі згадані авторами явища об'єднує єдиний за своєю суттю зміст, що відображає явище завжди негативне для кримінального провадження, серед основних завдань якого є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, з метою захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень.

Якщо ж говорити про власне зміст поняття помилок слідчих, то варто зазначити, що в ході написання даної роботи було виявлено, що вітчизняними науковцями дуже часто здійснювалися спроби окреслити явище слідчих помилок одним чітким визначенням.

Зокрема, О. В. Баулін, А. Д. Дзюрбель та Н. С. Карпов визначають помилки слідчих як хибні судження, рішення або дії слідчого, які відображають

порушення принципів логіки, норм кримінально-процесуального законодавства або наукових рекомендацій тактичного та методичного характеру, а також їх неправильне застосування під час перевірки відомостей про злочини чи здійснення досудового розслідування. Такі помилки, на думку науковців, перешкоджають досягненню визначених цілей і завдань слідчої діяльності. При цьому, до помилок слідчих було віднесено також і ненавмисну бездіяльність слідчого, якщо вона стала причиною неефективного розслідування. [20, с. 213].

О. І. Міневич у свою чергу, визначає помилки слідчого як будь-яке ненавмисне порушення законодавства, недолік чи помилка, допущена в процесі порушення та розслідування кримінальних справ, а також будь-які відхилення від належного порядку процесуальної діяльності, включно з хибами у процесі мислення відповідного компетентного суб'єкта. [2, с. 14].

А. І. І. Когутич помилки слідчих пропонує розглядати як непомітні для самого слідчого помилкові дії або бездіяльність, які здійснюються на основі його суб'єктивного уявлення про ефективне виконання завдань кримінального судочинства. При цьому, як зазначає автор, зазвичай такі дії проявляються у прийнятті проміжних або кінцевих процесуальних рішень, незаконність чи необґрунтованість яких згодом підтверджується судом у відповідному акті реагування. [21, с. 124].

В той же час, найбільш повне визначення поняття помилок слідчих, на нашу думку, дав у своїй науковій роботі Ю.І. Кравець, який визначив помилки слідчих як неправильні думки, хибне уявлення при сумлінному ставленні до своїх обов'язків, сформоване під впливом неправильного сприйняття фактичних і юридичних обставин досліджуваних подій, спричинене рівнем професійної свідомості, браком спеціальних знань, життєвого та/або професійного досвіду, а також особистісними рисами [22, с. 199].

При цьому, варто зауважити, що відповідність зазначеного визначення дійсним уявленням про помилку серед слідчих та науковців було підтверджено автором у своїй дисертації, позаяк за результатами здійсненого ним анкетування більшість слідчих (78% опитаних) та більшість науковців (так само 78%) під

аналізованим явищем розуміють саме як неправильну думку або хибне уявлення про щось або когось. [1, с. 45-46].

Що ж стосується основних ознак помилок слідчих, то ними, як зазначають П.М. Маланчук та О.В. Маслак, з якими не можна не погодитися, є:

1) галузь здійснення таких помилок, якою є в будь-якому випадку слідча діяльність;

2) суб'єкт помилкових суджень, яким відповідно є слідчий;

3) слідчі помилки, зазвичай, є результатом активної діяльності слідчого;

4) їх констатація здійснюється переважно вищими посадовими особами (наприклад, прокурором, суддею тощо);

5) існування певних закономірностей появи слідчих помилок, що є основою при дослідженні основних причин та динаміки їх виникнення;

6) слідчі помилки зазвичай призводять до негативних наслідків для здійснення провадження у кримінальній справі, а саме: втрата доказів; складнощі у проведенні слідчих дій; зупинення провадження тощо [23, с. 66].

Водночас, ще однією характерною ознакою помилок слідчих є те, що вони, як правило, не тягнуть за собою настання для слідчого індивідуальної відповідальності будь-якого з видів чи то кримінальної чи то адміністративної, позаяк помилки в момент їх вчинення не сприймаються слідчим як неправильне діяння і можуть бути визнані як помилкові лише в подальшому, після настання відповідних негативних наслідків.

При цьому ж однак, помилки слідчих можуть бути підставою для настання цивільно-правової відповідальності, але в такому випадку фактичну відповідальність, зважаючи на положення Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», несе держава, а не особисто слідчий.

Переходячи до класифікації помилок слідчих, варто перш за все зазначити, що помилки слідчих є складним явищем, що може проявлятися на будь-якому етапі як розумової (помилки в плануванні, тлумаченні обставин) так і реальної

(складання необґрунтованої підозри, допущення помилок в ході проведення слідчої розшукової дії) діяльності слідчого.

З огляду на цю багатовимірність досліджуваного явища, виділення спільних ознак та рис помилок слідчих є справжнім викликом для науковців, що присвячували свої роботи їхньому дослідженню.

Зокрема, за їхньою сутнісною характеристикою, слідчі помилки поділяють на:

1. Помилки, що виразилися в неповноті, однобічності і необ'єктивності дослідження обставин кримінальної справи (прогалини досудового розслідування).

2. Помилки, що виразилися у недотриманні в кримінальному провадженні конституційних прав і свобод людини й громадянина, а також міжнародних стандартів кримінального провадження (справедливого правосуддя).

3. Помилки, що виразилися в суттєвих порушеннях кримінально процесуального закону.

4. Помилки, що виразилися в неправильному застосуванні кримінального закону [24, с. 143].

Водночас, у своїй науковій праці «Слідчі помилки, поняття та класифікація» І. І. Когутич пропонує класифікувати помилки слідчих:

1. За характером і змістом помилковості на:

а) логічні слідчі помилки (порушення правил логіки в процесі розмірковувань, побудови умовиводів – як наслідок недбальства чи неінформованості аргументатора);

б) фактичні слідчі помилки (недодержання або неналежне виконання вимог кримінально-процесуального закону і криміналістичних рекомендацій під час провадження у кримінальних справах).

2. За юридичною природою на:

а) матеріально-правові слідчі помилки (неправильне застосування норм КК, ЦК, КЗпП України та Кодексу законів про адміністративні правопорушення тощо);

б) процесуально-правові слідчі помилки (недодержання або неналежне виконання вимог КПК, ЦПК України);

в) криміналістичні помилки (які не передбачені законом, тобто організаційно-тактичні та методичні помилки слідчого).

3. За суб'єктом, наділеним правом здійснювати провадження у справі на:

а) помилки, допущені особою, яка провадить дізнання;

б) власне помилки слідчого;

в) помилки начальника слідчого підрозділу;

г) помилки прокурора, котрий у відповідній формі бере участь у розслідуванні злочинів.

4. Залежно від стадії процесу на:

а) помилки слідчого під час порушення кримінально справи;

б) помилки у ході досудового слідства;

в) помилки під час виконання протокольної форми досудової підготовки матеріалів.

5. За цільовим призначенням процесуальних дій, у ході проведення котрих мали місце слідчі помилки, на:

а) помилки, допущені у процесі збору (формування) доказів;

б) помилки під час процесуальних дій щодо забезпечення прав учасників процесу та необхідних умов розслідування;

в) слідчі помилки, що мають місце в процесі перевірки, оцінки доказів та прийнятті рішень у справі.

6. За видом процесуальної дії, у ході проведення якої допускаються слідчі помилки, останні поділяються на:

а) помилки у ході проведення слідчого огляду;

б) слідчі помилки проведення обшуків і виїмок;

в) слідчі помилки допитів та інших слідчих дій.

7. За видом використовуваних спеціальних знань на:

а) власне помилки слідчого;

б) помилки спеціаліста (процесуальні, вихід за межі компетенції, помилки під час збирання й дослідження в межах компетенції доказів);

в) помилки експерта (процесуальні, організаційно-технічні, методичні).

8. За характером впливу на результат провадження у справі:

а) не суттєві слідчі помилки (котрі не перешкоджають виконанню завдань кримінального судочинства і встановленню істини у справі);

б) суттєві, що впливають на прийняття законного рішення.

9. За співвідношенням з предметом обвинувачення на:

а) ті, що сприяють обвинуваченню;

б) виправдувальні;

в) нейтральні.

10. За наявністю аргументації на:

а) спірні слідчі помилки;

б) безспірні помилки.

11. За характером виявлення та встановлення на:

а) очевидні слідчі помилки (явні);

б) неочевидні (латентні);

в) приховані (скриті).

12. За характером процесуальних наслідків на:

а) слідчі помилки, що призводять до закриття кримінальної справи;

б) помилки, що призводять до зупинення провадження у справі;

в) помилки, що призводять до зміни, доповнення розслідування;

г) помилки, наслідком яких стає постановлення виправдувального вироку за недоведеністю вини підсудного тощо.

13. За ступенем розповсюдженості:

а) не розповсюджені;

б) відносно розповсюджені;

в) типові, тобто широко розповсюджені за часом, у просторі й за колом осіб тощо.

14. За об'ємом і складом:

- а) повні, загальні;
- б) окремі, специфічні;
- в) одиничні, робочі;
- г) комплексні [21, с. 126-127].

Дещо схожу класифікацію запропонував у своїй роботі М. М. Гультяй. Автор пропонує розмежовувати помилки слідчих:

1. За стадіями, у яких їх припускаються слідчі помилки:

- а) помилки під час порушення кримінальної справи;
- б) помилки під час провадження досудового розслідування.

2. Помилки доказування:

- а) помилки, допущені під час визначення предмета доказування;
- б) помилки, допущені під час визначення меж доказування;
- в) помилки, допущені під час фіксації доказів;
- г) помилки, допущені під час дослідження доказів;
- д) помилки допущені під час вибору засобів і способів доказування;
- е) помилки в оцінці доказів.

3. За гносеологічною ознакою:

- а) помилки під час здійснення слідчих дій;
- б) помилки під час прийняття рішень.

4. За характером виявлення:

- а) помилки очевидні;
- б) помилки латентні;

5. За можливістю виправлення:

- а) помилки, що можуть бути виправлені в цій стадії;
- б) помилки, що можуть бути виправлені в наступних стадіях;
- в) зовсім непоправні помилки.

6. Стосовно права й факту:

- а) помилки у встановленні фактів;
- б) помилки у застосування права.

7. За значенням для кримінального судочинства:

- а) помилки, що перешкоджають подальшому руху справи (суттєві);
 - б) помилки, що не перешкоджають подальшому руху справи (несуттєві)
- [25, с. 18-19].

Водночас, на нашу думку, для поділу помилок слідчих на види найбільш вдалою є класифікація запропонована О. В. Андрушко [26, с. 148].

Однак, зазначена класифікація була проведена в контексті усього кримінального процесу, а тому беручи її за основу помилки слідчих під час здійснення досудового розслідування варто поділяти:

1. за проявом: на ті, що проявилися у неправильному тлумаченні/застосування норм права (юридичні); та ті, що проявилися у ході здійснення процесуальних дій чи прийнятті процесуальних рішень (фактичні);

2. за формою прояву: на ті, що проявилися у помилковому пізнанні певного явища чи обставин; ті, що проявилися у вчиненні певних діянь; чи ті, що проявилися у формі певного процесуального документу;

3. за галузевою ознакою: зважаючи на галузь права, в ході застосування якої було допущено помилку;

4. за напрямом діяльності: помилки допущені в ході збирання доказів, складання процесуальних документів тощо.

Така класифікація, на нашу думку, не зважаючи на її невеликий обсяг порівняно із іншими наведеними раніше, дозволяє повною мірою окреслити явище помилок слідчих, при цьому не обмежуючи подальші дослідження необхідністю здійснювати поділ помилок за занадто конкретизованими видовими ознаками, залишаючи поза увагою факт взаємопов'язаності та взаємозалежності одних помилок від інших.

Таким чином, підсумовуючи усе вищевикладене в цьому підрозділі, помилки слідчих допущені ними в ході досудового розслідування є складним та багатовимірним явищем, характерними ознаками якого є те, що в момент їх допущення вони не усвідомлюються суб'єктом як помилкові. Слідчий, помилково вважаючи свої дії правильними, вчиняє певні діяння, які лише згодом можуть бути кваліфіковані як помилки. Класифікувати зазначене явище, на нашу

думку, варто: за проявом; за формою прояву; за галузевою ознакою; та за напрямом діяльності.

1.3. Причини допущення помилок слідчих під час досудового розслідування

Після окреслення правової природи явища помилок слідчих логічним продовження дослідження зазначеного об'єкта є визначення основних причин їхнього виникнення.

Водночас, як вбачається з викладеного у попередньому підрозділі ні поняття, ні жодна із запропонованих класифікацій цьому питанню увагу не приділяють.

А тому, з метою повного та всебічного визначення причин виникнення явища помилок слідчих, на нашу думку, висвітлення означеного питання варто розпочати з окреслення мети пошуку.

З філологічної точки зору, з огляду на визначення наведене у тлумачному словнику української мови, причина – це явище, яке зумовлює або породжує інше явище; підстава, привід для яких-небудь дій, учинків [27, с. 97].

З філософської точки зору поняття причини тлумачиться дещо інакше. Аристотель у своїй «Метафізиці» стверджував, що «причина» в залежності від сприйняття може, по-перше, визначатися як сутність і основа, яка визначає природу об'єкта і характеризує його теперішній чи минулий стан («кожне «чому» зводиться до першої основи»). Окрім цього, по-друге, на думку філософа причиною можна називати і певну матерію чи субстрат. По-третє, причина може тлумачитися і як те, з чого починається будь-який рух об'єкта. І насамкінець, по-четверте, причину, на думку Аристотеля, можна також тлумачити і як благо, заради якого щось існує, позаяк, як казав філософ, таке благо «є метою будь-якого походження і руху» [28, с. 37].

З наведеного розуміння причини, на нашу думку, можна вивести декілька її характерних ознак: 1) якщо певний об'єкт, явище чи «благо» визначається як

причина, то він обов'язково має призводити до наслідку; 2) причина є завжди чітко окреслена; 3) причина має бути «першою основою» тобто вона є безумовним фактом, з якого починається рух, що переростає в інший.

Водночас, як видно із зазначеного, таке розуміння причини не охоплює повністю дане поняття, позаяк воно не розкриває того факту, що причина певного явища зазвичай одночасно виступає і наслідком іншого.

В цьому контексті варто згадати О.О. Квашу, яка у своїй роботі «Значення філософської категорії причинності у кримінально-правових дослідженнях: традиції та сучасність» зазначила, що «причина й наслідок завжди одночасні». Такий висновок науковиця робить виходячи з двох одномоментно існуючих принципів: перший – ніщо не існує само по собі, поза відношенням, усе є чим-небудь щодо іншого. Другий принцип – протилежності не існують одна без одної, а причина й наслідок – протилежності [29, с. 336].

Таке сприйняття причини своєю чергою призводить до необхідності дослідження й іншого філософського явища – причинно-наслідковий зв'язок, або, висловлюючись більш поширеним в науці терміном причинний зв'язок.

Водночас, досліджуючи дане питання, не можна не згадати слова О.В. Тарана, який зазначав, що «вирішення питання про причинний зв'язок являє собою складний процес. З метою уникнення помилок, у кожному випадку потрібно зважати на наявність та враховувати велику кількість взаємодіючих факторів, втручання яких у розвиток причинного зв'язку може змінити його перебіг» [30, с. 172].

А тому, вважаємо за необхідне погодитися з В.П. Сердюком, Є.В. Сердюком, А.Л. Терещенком та О.О. Фастом, які стверджують, що вирішуючи питання про те, чи можна визначати конкретні дії як причину, варто надавати відповідь на три запитання. Так, по-перше, автори вказують на необхідності визначення існування межі причинного ланцюга, і у випадку підтвердження факту її існування визначення де вона знаходиться і яким чином була встановлено. По-друге, на думку науковців, потрібно визначити чи здатні впливати інші самостійні сили на явище, яке як припускається є причиною, і

якщо так, то які саме, за яких умов вони впливають і який вплив створюють. І, насамкінець, по-третє, треба визначати наскільки значимим є сам вплив і той факт, що такий вплив був створений іншим явищем. [31, с.42].

Беручи до уваги зазначене, пропонуємо розглянути приклад причинного зв'язку помилки слідчого: «А – Б – В – помилка слідчого», де А, Б, В – являються явищами, які виникають послідовно.

На прикладі такого простого причинного зв'язку можна дійти до висновку, що А є причиною Б, Б відповідно є причиною В, а В – причиною виникнення помилки слідчого.

При цьому, з точки зору теорії причинного зв'язку виключно В буде вважатися причиною виникнення помилки, тоді як А і Б враховуватися не будуть.

Водночас, на нашу думку, такий підхід, в контексті аналізованого явища, звужує можливості дослідника та не дає змоги дослідити усі аспекти виникнення помилок слідчих, що своєю чергою завадить виробленню дієвих механізмів їхнього попередження.

А тому, висуваємо гіпотезу, що в контексті помилок слідчих, у випадку наявності послідовного причинного зв'язку, причинами їхнього виникнення, не зважаючи на теоретичне визначення «причини» та «причинного зв'язку», мають визначатися усі явища, що послідовно впливають один на одного і в кінці кінців призводять до виникнення помилки, в наведеному прикладі це явища А, Б, В.

Водночас, зважаючи на опрацьовані матеріали, що будуть досліджені в подальшому, такий простий причинний зв'язок не здатний повною мірою розкрити причини, за яких виникають помилки слідчих.

Зокрема, правильним буде твердження, що помилки слідчих, в принципі як і будь-які помилки, виникають не лише у зв'язку із взаємовпливом явищ-причин один на одного, а й через об'єктивні зовнішні обставини, що впливають як на перебіг згаданого взаємовпливу, так і на його наслідок.

Сукупність таких обставин науковці визначають як «умови» чи «обстановка».

Аналогічної думки стосовно висловленого твердження дотримується також і Е.У. Прус, позаяк у своїй роботі «Причини виникнення та причини вчинення правозастосовних помилок правоохоронними органами України» вона стверджує, що помилки виникають у випадку існування сприятливої для цього обстановки, яка складається з певних об'єктивних ознак. При цьому, авторка конкретизує, що правозастосовні помилки виникають під час взаємодії як об'єктивних так і суб'єктивних факторів [32, с. 137].

В той же час, на нашу думку, в межах даного дослідження, зважаючи на його предмет та мету і при цьому враховуючи пов'язаність цих аналізованих понять, не буде доцільним здійснювати розмежування між умовами виникнення помилок слідчих та їх причинами.

До того ж, і тут не можна не погодитися і з твердженням Ю.І. Кравця, «з позиції кримінальної процесуальної діяльності складно чітко розмежувати причини й умови здійснення помилок, оскільки в кримінальному провадженні є такі фактори, які одночасно можуть бути і причинами, й умовами». [33, с. 259-260].

З огляду на це, визначивши змістовне наповнення термінів, що описують явища, які є предметом аналізу та висвітлення в межах даного підрозділу, вважаємо за необхідне перейти власне до визначення причин виникнення помилок слідчих під час досудового розслідування.

В той же час, зважаючи на унікальність кожного випадку допущення слідчими помилок, науковці у переважній більшості будують свої дослідження на різних прикладах, ситуаціях чи життєвому досвіді. У зв'язку з цим, єдиної, уніфікованої класифікації причин виникнення слідчих помилок допоки не вироблено.

Водночас, у зв'язку з безумовною необхідністю та важливістю детермінування таких обставин, їх прийнято визначати за загальними родовими ознаками.

Для прикладу, А. Б. Марченко. пропонує поділяти причини слідчих помилок на два види. До першого типу помилок слідчих, за твердженням автора,

варто відносити ті, які виникають внаслідок відхилення слідчого від норм кримінально-процесуального законодавства, що зазвичай спричинене неправильною оцінкою правомірності власних дій, браком досвіду або недостатністю професійних знань. Такий вид помилок характеризується тим, що слідчий суб'єктивно переконаний у правильності своїх рішень, хоча насправді допускає порушення закону. Другий тип помилок, на думку дослідника, обумовлений незнанням або ігноруванням слідчим науково обґрунтованих рекомендацій криміналістики, зокрема положень щодо криміналістичної характеристики злочинів, основ методики розслідування, а також тактики проведення слідчих і оперативно-розшукових заходів [34, с. 8].

О.Р. Михайлишин, а також низка інших вітчизняних науковців, своєю чергою, відстоюють так звану трирівневу класифікації причин виникнення слідчих помилок. За ними, до першого рівня відносять безпосередні причини, що характеризують недоліки у розслідуванні конкретних справ, такі як:

- не проведення чи неналежне проведення слідчих, чи інших процесуальних дій;
- суттєві недоліки у плануванні, організації розслідування кримінальних справ, висуненні й перевірці версій;
- неправильна оцінка зібраних у справі доказів.

Другий рівень складають причини слідчих помилок, пов'язані із діяльністю та особою слідчого, й умовами, у яких здійснюється слідча діяльність. Їх науковці поділяють на дві великі групи об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних відносять:

- перебування на розгляді у слідчого одночасно значної кількості кримінальних справ;
- негативна морально-психологічна атмосфера в колективі;
- труднощі, що виникають з викликом свідка, призначенням і проведенням експертиз, ревізій, їх оплатою тощо;
- незадовільні умови роботи, слабка наукова організація праці слідчого;
- відсутність виконавчої дисципліни та необхідної взаємодії слідчих;

- недостатній відомчий контроль зі сторони начальника слідчого підрозділу за організацією і ходом розслідування кримінальних справ.

Суб'єктивними причинами вважають:

- відсутність у слідчого відповідних професійних знань та навичок у роботі;

- обвинувальний нахил, некритичність і самонавіяність слідчих при прийнятті процесуальних рішень, при оцінці отриманих даних;

- недобросовісне ставлення слідчих до виконання службового обов'язку з розрахунку на досягнення результатів без виконання необхідного рівня роботи.

До причин, які складають третій рівень відносять дефекти правової та моральної свідомості слідчого, що визначають неправильне відношення до роботи; недоліки у підготовці слідчих кадрів і в організації підвищення їх професійного рівня; недоліки в реагуванні керівництва слідчих апаратів на слідчі помилки і інші порушення законності [35, с. 271].

Водночас, зважаючи на викладене раніше, така класифікація не може сприйматися як правильна, позаяк фактично можна стверджувати, що перший рівень в цьому випадку складають власне помилки слідчих, другий рівень це власне причини, а третій рівень за своєю суттю висвітлює умови виникнення помилок слідчих.

І якщо поєднання другого і третього рівнів при класифікації причин вчинення слідчими помилок під час досудового розслідування, зважаючи на запропоноване ототожнення цих понять в межах даного дослідження, сприймається як нормальне, то віднесення до неї самих помилок є явним недоліком такої класифікації, позаяк суперечить самому її предмету.

В той же час, не можна стверджувати, що сама ідея поділу причин виникнення помилок слідчих на три рівні є неправильною, позаяк згадана Ю.І. Кравцем класифікація таким способом видається більш ніж спроможною та такою, що заслуговує на увагу.

Автор пропонує здійснювати поділ причин, у зв'язку з якими слідчими вчиняються помилки, трирівневим способом наступним чином. До першого

рівня, автор пропонує відносити безпосередні причини, які визначають недоліки досудового розслідування. До другого рівня причин, на думку науковця відносяться «причини причин першого рівня», тобто вже згадувані об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення помилок слідчих під час досудового розслідування. Третій же рівень, Ю.І. Кравець, погоджуючись із нашим твердженням про відсутність необхідності у розмежуванні причин та умов виникнення помилок, так само залишає без змін, і відносить до нього пов'язані із сукупністю обставин, що характеризують діяльність слідчого, фактори, що обумовлюють виникнення причин першого та другого рівня [1, с. 61-62].

На нашу думку, така класифікація повністю передає змістовне наповнення причин виникнення помилок слідчих, що виникають під час досудового розслідування і здатна повною мірою задовольнити потреби подальшого дослідження.

Водночас, окремої уваги також заслуговують і наслідки слідчих помилок, позаяк, як влучно звертає увагу О.М. Домашенко, їхнє дослідження необхідне для більш повного аналізу помилок слідчих [36, с. 327].

В цьому контексті, як приклад наслідків допущення слідчими помилок під час досудового розслідування може бути виправдувальний вирок ухвалений по справі №497/1260/18. У цій справі, під час проведення контролю за вчиненням злочину старшим оперативним уповноваженим був складений протокол про результати негласної слідчої (розшукової) дії, в якому не було системно відображено всього перебігу процесуальної дії, а зафіксовані лише її результати. Суд визнав такий протокол недопустимим доказом, зазначивши, що в протоколі не наведені такі відомості: дата та час, коли особа, яка залучена до конфіденційного співробітництва, прибула в приміщення відповідного оперативного підрозділу для участі в НСРД (контроль за вчиненням злочину); хто конкретно з оперативних працівників чи залучених спеціалістів встановлював на цю особу спеціальне аудіо-, відеоспостережне обладнання; яке конкретно обладнання для аудіо- та відеоспостереження було встановлено на цю особу (не зазначають назву й технічні характеристики цього обладнання); час,

коли ця особа вийшла з приміщення оперативного підрозділу, та маршрут її пересування для зустрічі з особою, щодо якої проводиться НСРД (контроль за вчиненням злочину); не зазначено маршрут повернення цієї особи після проведення НСРД (контроль за вчиненням злочину) до оперативного підрозділу; не названо співробітника оперативного підрозділу, який безпосередньо знімав обладнання для відеоспостереження з особи, залученої до конфіденційного співробітництва; не зазначено присутніх при цих діях осіб [37].

Загалом же, якщо ж аналізувати статистику ухвалених виправдувальних вироків, майже третина з них була прийнята, у зв'язку з допущенням в ході збирання доказів процесуальних порушень (Додаток 1).

При цьому, вважаємо за необхідне зазначити, що постановлення судом виправдувального вироку є не єдиним потенційно негативним наслідком, що може виникнути внаслідок допущення слідчим помилок під час досудового розслідування.

Нами уже зверталася увага на те, що в Україні є чинним та діє Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду».

Верховний Суд у своїй прецедентній практиці, зокрема у Постанові від 28.10.2020 року по справі №610/3221/19-ц, неодноразово наголошував на тому, що усі перелічені у ст.1 зазначеного закону випадки, як то: незаконне засудження; незаконне повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; незаконне взяття і тримання під вартою; незаконне проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки; незаконне накладення арешту на майно; незаконне відсторонення від роботи (посади), інші процесуальні дій, що обмежують права громадян - є самостійними підставами відшкодування моральної шкоди, тобто такими що не охоплюються їх початком, до прикладу - незаконне взяття під варту і їхнім закінченням винесенням виправдувального вироку за реабілітуючих обставин. [38].

А отже, наслідком помилки слідчого під час здійснення досудового розслідування може стати також і покладення на державу додаткового тягара у виді необхідності відшкодування шкоди особі, яка постраждала внаслідок такої помилки.

Отже, підсумовуючи усе викладене, у даному розділі можна констатувати наступне:

1. Явище слідчих помилок як об'єкт наукового дослідження пройшло довгий етап розвитку, що бере початок ще з Античних часів, коли воно розглядалося в загальному контексті правничих помилок. Лише в середині XIX століття помилки, допущені під час досудового розслідування, набули окремого значення та почали розвиватися разом із криміналістикою, яка сформувалася як самостійна наука. Цей процес триває й нині. На сучасному етапі серед науковців спостерігається поступова відмова від підходу, що домінував у минулому столітті, коли основною причиною слідчих помилок вважалася відсутність належних методик проведення слідчих дій. Наразі ж дослідники підходять до цього питання більш комплексно, враховуючи не лише методологічні аспекти, а й особистісні риси слідчого, його поведінку та зовнішні фактори, що впливали на ухвалення процесуальних рішень.

2. Слідчі помилки, допущені в ході досудового розслідування, являють собою складне та багатовимірне явище, основною особливістю якого є те, що на момент їх виникнення слідчий не усвідомлює їх як помилкові. Вважаючи свої дії правильними, він здійснює певні діяння, які лише згодом можуть бути розцінені як помилки. Класифікація ж цього явища повинна враховувати такі критерії: характер прояву, форма вираження, галузева належність та напрям діяльності.

3. В контексті помилок слідчих, причинами їхнього виникнення, не зважаючи на теоретичне визначення «причини», «причинного зв'язку» та «умови», мають визначатися усі явища та сукупності явищ, що у зв'язку з послідовним впливом один на одного, в кінці кінців призводять до виникнення помилки. При цьому, зважаючи на запропоновану Ю.І. Кравцем трирівневу

класифікацію, поділяти їх необхідно таким чином, що до першого рівня відносити безпосередні причини виникнення помилок слідчих, до другого – «причини причин першого рівня», а до третього - пов'язані із сукупністю обставин, що характеризують діяльність слідчого, фактори, що обумовлюють виникнення причин першого та другого рівня.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2.1 Типові помилки слідчих під час здійснення слідчих (розшукових) дій.

Відповідно до п.17 ч.1 ст.3 КПК України, слідчий - службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

При цьому, зважаючи на положення п.2 ч.2 ст.40 КПК України, слідчий серед іншого уповноважений також на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, встановлених цим Кодексом.

З огляду на визначення слідчих (розшукових) дій наведене у ч.1 ст.223 КПК України, можна дійти до висновку, що вони є одним із засобів доказування у кримінальному провадженні.

А доказування у свою чергу, відповідно до ч.2 ст.91 КПК України, полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Фактично, з наведених положень законодавства можна дійти до висновку, що помилки допущені слідчими під час проведення слідчих (розшукових) дій мають пряме та безпосереднє значення для визначення якості досудового розслідування, позаяк впливають на процес встановлення усіх значимих обставин справи.

Водночас, не зважаючи на важливість для виконання завдань кримінального провадження якісного та правильного проведення слідчих (розшукових) дій, варто констатувати, що, на жаль, помилки слідчих під час

застосування зазначеного засобу доказування є явищем доволі поширеним та мають різноманітний прояв.

Ведучи мову про типові помилки слідчих під час здійснення слідчих (розшукових) дій, перш за все варто розпочати з допиту.

До них варто віднести: недостатня організаційна підготовка слідчим до допиту (неузгодження дати, часу та місця проведення допиту, незавчасний виклик передбачених КПК України «третьох осіб»); неналежна предметна підготовка до проведення допиту (відсутність плану проведення допиту, переліку запитань чи обставин, які необхідно встановити, завчасної підготовки необхідних для допиту матеріалів); відсутність психологічної підготовки до допиту (відсутність попереднього вивчення особи перед допитом, визначення її ролі у подіях, які є предметом у кримінальному провадженні); не встановлення психологічного контакту з допитуваною особою; вибір неправильної тактики проведення власне допиту; неналежна фіксація; неповне з'ясування необхідної інформації; неправильна оцінка отриманої інформації.

З наведеного вбачається, що помилки слідчих під час здійснення допиту носять більше тактичний характер, що на нашу думку, пов'язано передусім з відсутністю у чинному КПК України чіткої регламентації процедури допиту.

Продовжуючи аналіз типових помилок слідчих, що допускаються ними в ході досудового розслідування варто звернути увагу на недоліки проведення ними слідчої (розшукової) дії передбаченої статтями 228-230 КПК України – пред'явлення для впізнання.

Зважаючи на опрацьовану наукову літературу та відомості з відкритих джерел, до таких помилок варто віднести той факт, що у деяких випадках не проводиться або виконується недостатньо ретельне попереднє з'ясування здатності особи, яка впізнає, ідентифікувати іншу особу, а також не враховуються відомості про зовнішність, прикмети цієї особи та обставини, за яких вона була побачена. Так само до помилок відносять і той факт, що під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії не враховуються особливості формування показань, а також порушуються вимоги законодавства і тактичні

рекомендації щодо підбору осіб для впізнання. До того ж, не завжди дотримується встановлений КПК України порядок проведення цієї слідчої (розшукової) дії, що може різнитися в залежності від предмета пред'явлення для впізнання [39, с. 87].

Наступними пропонуємо розглянути типові помилки слідчих, що допускаються ними в ході обшуку. Як визначено у ч.1 ст.234 КПК України, обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Водночас, зважаючи на зазначене, не можна не звернути увагу на основну типову помилку, що допускається слідчими ще на етапі планування – визначення конкретної мети проведення цієї слідчої (розшукової) дії та разом з цим перелік відомостей чи предметів, які планується відшукати.

Окрім цього, ще однією типовою помилкою, яка однак носить більш тактичний характер, є недостатнє попереднє планування обшуку, що може проявлятися в неотриманні повних відомостей про конструкційні особливості місця, в якому планується обшук, зокрема про його площу, місцезнаходження, що може призвести до залучення до обшуку недостатньої кількості осіб.

До того ж, недостатнє попереднє вивчення графіку звичного для власника житла чи іншого володіння, в якому планується обшук, може також призвести до порушень гарантій закріплених у частинах 2, 4 ст.236 КПК України.

Крім цього в науковій літературі виділяють ще одну типову помилку під час проведення обшуку, а саме надмірне затягування часу його призначення, що створює ризик втрати криміналістично значущої інформації. Це дає обшукуваному реальну можливість знищити або приховати носії слідів злочину. Крім цього, через затягування може бути втрачена можливість використати результати обшуку під час подальших слідчих дій, зокрема допиту чи слідчого експерименту [40, с. 196].

Продовжуючи логічне слідування положення Глави 20 Розділу III КПК України, пропонуємо розглянути типові помилки слідчих, що виникають в ході здійснення ними слідчої (розшукової) дії передбаченої ст.237 КПК України – огляду.

Перед тим, як перейти до аналізу власне помилок не можна не зазначити, що огляд є однією з основних слідчих (розшукових) дій, позаяк без виїзду слідчого для проведення огляду місця події не проводиться досудове розслідування у більшості кримінальних проваджень.

При цьому, при здійсненні аналізованої слідчої (розшукової) дії, зважаючи на проаналізовану наукову літературу слідчими допускаються такі помилки: несвоєчасне проведення слідчого огляду; відсутність контролю за організацією його охорони; ігнорування заходів щодо видалення сторонніх осіб; пропуск важливих деталей під час огляду (не виявляються всі можливі слід, не враховуються негативні обставини); робота слідчо-оперативної групи у неповному складі; недостатня активність і цілеспрямованість під час огляду, а також невміле й некваліфіковане використання криміналістичної техніки. [41, с. 76; 42, с. 12].

Окрім цього, з власного практичного досвіду, варто зазначити, що не можна залишити поза увагою і необхідність попередньої підготовки до проведення огляду, що дуже часто ігнорується слідчими.

Зокрема, у разі необхідності здійснення огляду слідчі дуже часто ігнорують характерні особливості місцевості, на яку планується виїзд, або ж предмета огляду. При цьому, саме такі обставини прямо впливають на якість проведеної слідчої (розшукової) дії, позаяк є визначальними при визначенні складу групи, необхідних криміналістичних засобів, необхідного часу для проведення огляду тощо.

Наступними пропонуємо проаналізувати типові помилки слідчі, що допускаються ними в ході проведення слідчого експерименту. Зважаючи на те, що відповідно до положень ст.240 КПК України, слідчий експеримент є однією зі слідчих (розшукових) дій, що лише опосередковано врегульовані у

процесуальному законодавстві, помилки, які допускають в ході його проведення носять більш тактичний характер.

Зокрема, до них належать: неналежна підготовка місця та часу проведення слідчого експеримента; неправильне визначення кола учасників слідчого експеримента та/або невжиття належних заходів щодо їхньої явки; неправильне проведення фіксації ходу та результатів слідчої (розшукової) дії [43, с. 854].

В подальшому, пропонуємо перейти до дослідження типових помилок слідчих, що допускаються останніми в ході проведення передбаченого ст.241 КПК України освідування особи. Як прямо визначено у ч.1 ст.241 КПК України, дана слідча (розшукова) дія проводиться виключно щодо підозрюваного, свідка чи потерпілого і тільки з метою виявлення на його тілі, одязі, в якому він перебуває, слідів кримінального правопорушення та їх вилучення або виявлення особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

З огляду на це, з практичного досвіду, вважаємо за необхідне відмітити, що однією з найбільш типових помилок слідчих при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії є неправильне визначення слідчим суб'єкта проведення освідування і підміна його оглядом.

Водночас, допускаються в ході його проведення допускаються й інші помилки, а саме: неналежна теоретична підготовка до проведення освідування (вивчення методик та інструкцій його проведення); відсутність належної фіксації проведеної слідчої (розшукової) дії та виявлених даних; недостатня увага до збереження цілісності відібраних доказів (порушення правил упакування та відібрання зразків, слідів тощо) [44, с. 184-192].

Насамкінець, аналізуючи типові помилки слідчих під час проведення слідчих (розшукових) дій вважаємо за необхідне перейти до аналізу призначення експертиз.

З огляду на це, перш за все, вважаємо за необхідне, що помилки, що допускаються в ході проведення даної слідчої (розшукової) дії можуть бути як

процесуальними (під час складення доручення про проведення експертизи) та тактичними.

Зважаючи на тематику зазначеного підрозділу, процесуальні помилки під час призначення експертизи будуть більш детально розглянуті в подальших підрозділах даної роботи.

Вважаємо за необхідне зупинитися на тактичних помилках, що допускається під час призначення та проведення експертизи, а саме до них належать: неналежне попереднє вивчення можливостей експертної установи, в яку направляється доручення; відсутність усіх необхідних для проведення експертизи матеріалів, зокрема порівняльних зразків [45].

Окрім цього, до таких помилок, науковці відносять також: надання зразків порівняння, походження яких від об'єкту, який перевіряється, не підтверджено; надання матеріалів з порушенням упаковки; призначення експертизи з порушенням послідовності, що може призвести до втрати особливостей матеріалів експертизи [46, с. 38].

Отже, підбиваючи проміжний підсумок проведеного дослідження варто констатувати, що в ході проведення слідчих (розшукових) дій, найбільш типовими для слідчих є допущення тактичних помилок, які виражаються у непослідовності здійснення слідчих (розшукових) дій, недостатній підготовці до їхнього здійснення, а також неврахування характерних особливостей та мети окремих слідчих (розшукових) дій.

Вончас, в межах даного дослідження вважаємо за необхідне окрему увагу приділити негласним слідчим (розшуковим) діям, які зважаючи на визначення наведене у ч.1 ст.246 КПК України є одним із різновидів слідчих (розшукових) дій.

Загалом, зважаючи на проведений науковий аналіз наявної літератури, варто констатувати, що помилки слідчих притаманні негласним слідчим (розшуковим) діям є в переважній більшості спільними і полягають у: 1) складання протоколу про результати негласної слідчої дії без фіксації її перебігу; 2) оформлення та підписання протоколу особою, яка не має на це повноважень,

зокрема керівником оперативного підрозділу, що не брав безпосередньої участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії; 3) відсутність належного опису та пакування речей і документів, які мають значення для перевірки здійснення негласних слідчих (розшукових) дій; 4) порушення строків передачі прокурору протоколу про хід і результати таких дій, зокрема невиконання вимоги щодо подання його впродовж 24 годин; 5) невідображення у протоколі залучених як спеціалістів співробітників інших підрозділів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 6) відсутність у протоколі анкетних даних учасників; 7) розбіжності між фактичним часом і місцем проведення негласних слідчих (розшукових) дій та інформацією, зазначеною в протоколі; 8) невідповідність даних, зафіксованих на матеріальних носіях, відомостям, наведеним у протоколі, тощо [47, с. 539-540].

Як видно з наведеного, носять вони в переважній більшості процесуальний характер, позаяк фактично є недоліками процесуального оформлення результатів їхнього проведення, що, на нашу думку, пов'язано з детальною регламентацією призначення та проведення негласних слідчих (розшукових) дій у КПК України.

Водночас, не можна однозначно стверджувати, що помилки слідчих під час проведення негласних (слідчих) розшукових дій обмежуються виключно зазначеними процесуальними недоліками. Так, в ході проведення аналізованого різновиду слідчих дій слідчими також допускаються й методологічні помилки [48, с. 201].

До таких помилок варто віднести: неправильне криміналістичне версіювання (не використання спеціально-наукових методів для розробки слідчих, розшукових, судових і експертних версій); неналежне криміналістичне планування (не застосування сукупності методів спрямованих на розробку плану координації дій з метою розслідування кримінальних правопорушень); неправильний криміналістичний аналіз ситуації (не застосування сукупності методів спрямованих на з'ясування фактичних даних і конкретних ситуацій та подій на основі зібраних та оцінених доказів) [49, с. 105].

Так само, вважаємо за необхідне зазначити і про ще один недолік слідчої діяльності, який пов'язаний із проведення негласних слідчих (розшукових) дій – порушення процедури використання їхніх результатів (отриманої в ході їхнього проведення інформації).

З практичного досвіду варто зауважити, що слідчі залучені до здійснення досудового розслідування, в ході якого проводяться негласні слідчі (розшукові) дії слідчі посилаючись на положення загальної статті 222 КПК України, з власної ініціативи надають згоду на розголошення таких відомостей.

При цьому, однак ігноруються положення ст.257 КПК України, зокрема ч.2 ст.257 КПК України, яка встановлює окремий порядок передачі інформації одержаної внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій – тільки через прокурора.

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене в цій частині, варто констатувати, що помилки слідчих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій найчастіше проявляються в ході процесуального оформлення результатів їхнього проведення. Водночас, зважаючи на проаналізовану наукову літературу та власний практичний досвід, типовими помилками слідчих можна також вважати методологічні помилки та помилки допущені в ході передачі інформації отриманої внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

2.2. Типові помилки слідчих під час складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування.

Продовжуючи здійснюване дослідження типових помилок слідчих, які допускаються останніми в ході досудового розслідування, вважаємо за необхідне висвітлити недоліки процесуальних документів, які складаються слідчими на даній стадії кримінального провадження.

Відповідно до пунктів 5, 6 ч.2 ст.40 КПК України, слідчий серед іншого уповноважений: звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального

провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру.

З огляду на це, розпочати вважаємо за необхідне з аналізу помилок, що допускаються слідчими під час складення клопотань та звернень на стадії досудового розслідування.

Зокрема, А.В. Красницька виділяє такі помилки слідчих, що виникають в ході здійснення ними згаданих повноважень: процесуальні (пов'язані з неправильним застосуванням норм КПК України); логічні (полягають у порушенні послідовності викладу та правил логічного мислення); фактичні (проявляються в неістинності процесу мислення, у спотворенні ситуації, що фіксується, недостовірності відносин, зв'язків між предметами і явищами навколишньої дійсності); мовностилістичні помилки (орфографічні, лексичні, стилістичні і граматичні недоліки процесуальних документів); логіко-лінгвістичні (використання зайвих конструкцій і тавтології); технічні (недоліки в оформленні процесуального документа); структурні (пов'язані з неправильним оформленням реквізитів, неточною передачею окремих реквізитів, які є обов'язковими елементами, притаманними певному виду документа) [50, с. 30-33].

При цьому, з аналізу актуальної та релевантної практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду вбачається, що на практиці найчастіше виявляються саме процесуальний вид помилок.

Зокрема тлумачачи встановлений ст.233 КПК України, «невідкладний» строк для звернення з клопотанням про проведення обшуку, Верховний Суд вказав, що як визначено законодавцем у кримінальному процесуальному законі «невідкладні» процесуальні строки, це такі строки протягом яких учасники провадження мають право на вчинення певних дій, а у разі, якщо втрачений визначений законом час, вони втрачають можливість вчинити відповідну процесуальну дію. Ці строки встановлюються в інтересах швидкості здійснення кримінального провадження і повинні бути нетривалими.

При цьому, колегія суддів висувала, що закінчення встановленого законом «невідкладного» строку тягне за собою втрату того процесуального права, здійснення якого було зумовлено цим строком і з його впливом процесуальні дії не зможуть набути законної сили і не потягнуть відповідних правих наслідків. [51].

Так само, здійснюючи системний аналіз положень статей 41 та 246 КПК України, Верховний Суд у своїй Постанові від 03.12.2019 року по справі №676/7748/14-к звернув увагу на те, що, згідно зі ст.41 КПК України оперативні підрозділи здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Відповідно до ч.6 ст.246 КПК України проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи.

При цьому, встановивши, що матеріали кримінального провадження не містять будь-яких письмових доручень на проведення слідчих (розшукових) дій колегія суддів дійшла висновку, про недопустимість усіх зібраних таким чином доказів, а також і всіх інших доказів, які є похідними від них. [52].

Продовжуючи аналіз типових помилок слідчих, що допускаються в ході складення процесуальних документів на стадії досудового розслідування, вважаємо за необхідне проаналізувати також основні недоліки складених слідчими повідомлень про підозру.

Проаналізувавши наявні у відкритому доступі фрагменти повідомлень про підозру, можна констатувати, що типовими для такого виду процесуальних документів є помилки пов'язані з неправильним застосуванням стороною обвинувачення норм матеріального права з урахуванням викладених у тексті повідомлення про підозру встановлених фактичних обставин.

Зокрема, до зазначеного висновку можна дійти проаналізувавши зміст повідомлення про підозру особі за вчинення кримінального правопорушення передбаченого ч.1 ст.111 КК України [53].

Зі змісту опублікованих фрагментів вбачається, що протиправне діяння, яке окреслене стороною обвинувачення зводиться виключно до винесення суддею рішення 19.09.2012 року.

При цьому, дане рішення було залишено без змін як постановою суду апеляційної інстанції, так і постановою суду касаційної інстанції.

На той час, відповідно до п.2-3 статті 104 Господарського процесуального кодексу України, у редакції станом на 15.08.2012 року підставами для скасування або зміни рішення місцевого господарського суду у суді апеляційної інстанції були:

- 1) неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які місцевий господарський суд визнав встановленими;
- 3) невідповідність висновків, викладених у рішенні місцевого господарського суду, обставинам справи;
- 4) порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права.

До того ж, статтями 111-7, 111-9, 111-10 Господарського процесуального кодексу України у чинній редакції на час розгляду із змінами та доповненнями станом на 15.08.2012 року касаційна інстанція мала ті ж самі повноваження щодо скасування рішень суду попередніх інстанцій

Отже, законодавством України на той момент було чітко визначено, що у випадку встановлення порушення або неправильного застосування норм матеріального чи процесуального права суди вищих інстанцій були уповноважені скасувати таке рішення.

З огляду на зазначене, зважаючи на те, що винесене підозрюваним судове рішення було залишено без змін судами двох вищих інстанцій, варто констатувати, що аналізоване повідомлення про підозру фактично зводиться до

викладу лише бачення сторони обвинувачення щодо «правильності» розгляду справи та прийняття рішення у справі та не ґрунтується на нормах матеріального та процесуального права, що були чинними на момент вчинення діяння, в якому підозрюється особа.

При цьому, з таким висновком погодився й уповноважений орган державної влади, позаяк аналізоване повідомлення про підозру було визнано необґрунтованим [54].

Окрім цього, ще одним прикладом такого виду помилок в ході складення повідомлення про підозру може слугувати подання про надання згоди на утримання судді Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська під вартою, яке перебувало на розгляді Вищої ради правосуддя 25.02.2025 року, і в ході розгляду якого так само озвучувалися мотиви викладені у повідомленні про підозру.

Водночас, проаналізувавши трансляцію зазначеного засідання Вищої ради правосуддя можна дійти до висновку, що стороною обвинувачення було неправильно застосовано положення закону про кримінальну відповідальність, зокрема неправильно кваліфіковано діяння підозрюваного.

Зокрема судді було інкриміновано вчинення кримінальних правопорушень передбачених ч.5 ст.190, ч.2 ст.384 КК України (заволодіння чужим майном шляхом обману (шахрайство), вчиненому в умовах воєнного стану, в особливо великих розмірах, за сукупністю з поданням завідомо підроблених доказів, вчиненому з корисливих мотивів (введенням в оману суду)).

Стороною обвинувачення не було взято до уваги, той факт, що за змістом диспозиції кримінального правопорушення передбаченого даною статтею КК України, обов'язковим елементом його об'єктивної сторони є здійснення особою обману.

При цьому, у своїй Постанові від 29.02.2019 року по справі №1-177/11 Верховний Суд зазначив, що за змістом диспозиції ст.190 КК шахрайство полягає у заволодінні чужим майном або придбанні права на нього шляхом обману потерпілого чи зловживання його довірою. Об'єктивна сторона

шахрайства полягає у заволодінні майном або придбанні права на майно потерпілого шляхом обману чи зловживання довірою, а суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом і корисливим мотивом. У разі відсутності хоча б одного з названих елементів, у тому числі об'єктивної та/або суб'єктивної сторони складу цього злочину, такі дії особи можуть вказувати на наявність між сторонами цивільно-правових відносин і не можуть вважатися злочином [55].

Для кваліфікації діянь особи за ст.190 КК України як шахрайство, необхідним є встановлення факту здійснення такою особою обману саме потерпілого.

В той же час, з повідомлених в ході трансляції обставин вбачається, що потерпіла в межах даного кримінального провадження, введена в оману не була.

Зокрема було повідомлено, що потерпіла жодного разу не погоджувалася з відомостями викладеними у розписці і постійно стверджувала, що, на її думку, зазначена розписка є підробленою.

Долученими матеріалами кримінального провадження підтверджується, що потерпіла жодного разу не сприймала розписку як документ, що створює для неї будь-які юридичні наслідки чи може становити перешкоду для здійснення нею свого права власності.

А це у свою чергу свідчить про відсутність одного з обов'язкових елементів об'єктивної сторони інкримінованого судді кримінального правопорушення, що виключає можливість кваліфікації діянь підозрюваного за положеннями ст.190 КК України.

Окрім цього стороною обвинувачення було також проігноровано той факт, що ще однією з ознак об'єктивної сторони шахрайства є добровільна передача потерпілим майна чи права на нього.

Водночас, як було встановлено в ході засідання, майно вибуло з власності потерпілої не внаслідок добровільної передачі такого майна підозрюваному, а на підставі рішення суду.

При цьому, така обставина, зважаючи на правові висновки Верховного Суду викладені у Постанові від 28.11.2024 року по справі №554/10204/15-к

свідчать про перехід права власності на нерухоме майно усупереч волі потерпілого, тому ознака добровільності як елемента кримінального правопорушення, передбаченого ст. 190 КК України, відсутня [56].

Ба більше, було також проігноровано той факт, що шахрайство, вчинення якого інкримінувалося підозрюваному, це форма заволодіння майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. При цьому шахрайство – це злочин з матеріальним складом, обов'язковою ознакою якого є настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяної шкоди, внаслідок заволодіння майном або придбання права на нього у відповідний спосіб.

Шахрайство вважається закінченим злочином, якщо винний заволодіває предметом злочину винятково за допомогою обману або зловживання довірою і після цього має реальну можливість розпорядитися ним як своїм. Це означає, що шахрайство передбачає такий перехід певного предмета у володіння винного, який дозволяє йому реально здійснити хоча б первісне розпорядження. Якщо особа, котра протиправно заволоділа майном, такої реальної можливості не мала, її дії слід розглядати залежно від обставин справи як закінчений чи незакінчений замах на вчинення шахрайства.

Такого висновку дійшов Верховний Суд у своїй Постанові від 16 травня 2018 року у справі №1522/507/2012 [57].

В даному випадку, як вбачається з повідомлених обставин справи, нібито заподіяна потерпілій шкода виразилася у винесенні судом рішення по справі №203/7651/23 на користь підозрюваного.

Водночас, задля визначення чи дійсно потерпілій була завдана будь-яка матеріальна шкода необхідним є встановлення чи дійсно право власності на предмет кримінального правопорушення – квартиру, перейшло до підозрюваного.

В контексті озвученого питання, вважаємо за необхідне звернути увагу на той факт, що, відповідно до абзацу 3 ч.2 ст.331 ЦК України, якщо право власності на нерухоме майно відповідно до закону підлягає державній реєстрації, право власності виникає з моменту державної реєстрації.

Зважаючи на положення п.1 ч.1 ст.4 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» державній реєстрації серед іншого підлягає право власності на нерухоме майно.

А отже, варто констатувати, що право власності на визначений у повідомленні про підозру предмет кримінального правопорушення – квартиру, підлягає державній реєстрації у визначному законом порядку.

У своїй Постанові від 17 січня 2024 року по справі №522/3999/23 Верховний Суд зазначив, що державна реєстрація прав не є підставою набуття права власності, а є лише засвідченням державою вже набутого особою права власності, що унеможливорює ототожнення факту набуття права власності з фактом його державної реєстрації [58].

Однак, без такого засвідчення реалізація особою права власності на майна – неможлива.

З повідомлених в ході засідання обставин можна дійти до висновку, що підозрюваним не було вчинено жодних дій направлених на здійснення державної реєстрації предмета кримінального правопорушення, що своєю чергою свідчить, про неможливість реалізації останнім набутого на підставі рішення по справі №203/7651/23 права власності.

Водночас, зі змісту озвучених в ході засідання фрагментів повідомлення про підозру, можна дійти до висновку, що стороною обвинувачення зазначена обставина при кваліфікації діянь підозрюваного взята до уваги не була, позаяк в у випадку їхнього врахування діяння підозрюваного необхідно було б кваліфікувати як незакінчений замах на вчинення кримінального правопорушення передбаченого ст.190 КК України.

Отже, підводячи підсумки проведеного в рамках цього підрозділу дослідження, варто зробити висновок, що на практиці, в ході здійснення своїх повноважень щодо складання клопотань та звернень на стадії досудового розслідування, слідчі найчастіше допускають процесуальні помилки, які проявляються у неправильному застосуванні ними норм КПК України. В ході ж складання повідомлень про підозру типовою помилкою є неправильне

застосування стороною обвинувачення норм матеріального права, в тому числі й закону про кримінальну відповідальність, з урахуванням викладених у тексті повідомлення про підозру встановлених фактичних обставин, що призводить до неправильної кваліфікації діянь підозрюваної особи.

2.3. Типові помилки слідчих під час взаємодії з особами, яким доручається здійснення окремих дій на стадії досудового розслідування.

Продовжуючи аналіз типових помилок слідчих, що виникають під час досудового розслідування, вважаємо за необхідне зупинитися на найбільш поширених недоліках слідчої діяльності, які проявляються під час взаємодії слідчих з іншими учасниками кримінального провадження, яким доручається здійснення окремих дій на стадії досудового розслідування.

Зважаючи на системний аналіз положень КПК України, можна дійти до висновку, що до таких осіб, варто віднести: 1) співробітники оперативних підрозділів органів досудового розслідування, яким зважаючи на положення п.3 ч.2 ст.40 КПК України слідчі мають право доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; 2) спеціалісти, які, зважаючи на ч.2 ст.71 КПК України, можуть бути залучені слідчим на стадії досудового розслідування для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо), а також для надання довідок, висновків та інших документів у випадках передбачених процесуальним законом; 3) інші слідчі, в тому числі й слідчі компетентних органів іноземної держави, які можуть бути залучені в порядку створення передбаченої ч.4 ст.38 КПК України слідчої групи, передбаченої ст.571 КПК України спільної слідчої групи, або в порядку надання міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій.

Аналізуючи більш детально помилки слідчих, що виникають в ході взаємодії із згаданими суб'єктами вважаємо за необхідне розпочати з типових недоліків у комунікації слідчих із співробітниками оперативних підрозділів.

Як уже було зазначено, відповідно до п.3 ч.2 ст.40 КПК України, слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам.

При цьому, до видів взаємодії слідчого органу досудового розслідування з уповноваженими особами оперативних підрозділів відносять не лише надання слідчим відповідно до вже згаданої ст.40 КПК України доручення уповноваженим особам оперативних підрозділів для виконання ними визначеного комплексу слідчих (розшукових) дій, а також отримання оперативним працівником інформації, яка надалі оформлюється у вигляді ініціативного рапорту та стає підставою для проведення слідчих (розшукових) заходів [59, с. 32].

Водночас, найчастіше, і з цим не можна не погодитися, до видів взаємодії слідчих та співробітників оперативних підрозділів відносять: процесуальну взаємодію (власне регламентована КПК України взаємодія слідчого та співробітника оперативного підрозділу щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій та вчинення у межах кримінального провадження інших дій направлених на збирання доказів); та організаційну (до неї відносять нерегламентовану кримінальним процесуальним законодавством взаємодію слідчого та працівника оперативного підрозділу, зокрема щодо планування здійснення слідчих (розшукових) дій, взаємний обмін інформацією [60, с. 255].

Якщо ж аналізувати власне помилки, які допускаються слідчими, то варто зауважити, що вони різняться в залежності від форми взаємодії слідчого та працівника оперативного підрозділу.

Зважаючи на специфіку процесуальної форми взаємодії, одним із її недоліків, на нашу думку, можна визначити видачу слідчим письмового доручення, що з об'єктивних підстав не може бути виконано, зокрема у зв'язку з відсутністю у працівників оперативних підрозділів або належної кваліфікації для його виконання, або відповідних технічних засобів, які давали б змогу одержати затребувані відомості.

Водночас, з огляду на положення ч.3 ст.41 КПК України, якою визначено, що доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом, працівник оперативного підрозділу буде зобов'язаний виконати таке доручення, що як наслідок призведе у кращому випадку до недосягненні необхідних для кримінального провадження цілей, а в гіршому створить перешкоди для подальшого здійснення досудового розслідування.

Водночас, найбільш типовою та поширеною помилкою, яка допускається в ході такої взаємодії, є процесуальне оформлення результатів такої взаємодії, зокрема отриманої з оперативних джерел і матеріалів оперативного супроводження. При цьому, пов'язана така проблема в першу чергу з відсутністю попри велику кількість наукових розробок з означеної проблематики, належного нормативно-правового врегулювання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів у ході розслідування кримінальних правопорушень [61, с. 114].

Щодо помилок, які допускаються під час організаційної взаємодії слідчих та співробітників оперативних підрозділів, то в даному випадку не можна не погодитися з В.О. Гусевою, яка вказує на те, що помилки на цьому рівні передусім пов'язані з неналежним рівнем комунікації між суб'єктами. Так, зокрема авторка звертає увагу на те, що під час планування оперативних заходів, оперативний працівник, задля уникнення створення перешкод або ускладнень під час досудового розслідування, повинен враховувати позицію та плани слідчого. Слідчий же, у свою чергу, повинен своєчасно інформувати оперативного працівника про основні напрями розслідування, щоб не розкрити негласні методи отримання інформації та не зірвати виконання запланованих оперативно-розшукових заходів [62, с. 115].

На практиці така комунікація дуже часто не відбувається, у зв'язку із чим, досудовому розслідуванню, та кримінальному провадженню в цілому завдається безповоротна шкода.

Отже, зважаючи на усе вищевикладене в цій частині, варто констатувати, що помилки слідчих, що виникають в ході взаємодії зі співробітниками оперативних підрозділів можуть виникати на обох формах взаємодії (процесуальній та організаційній). При цьому, в межах процесуальної взаємодії такі помилки найчастіше пов'язані з проведенням співробітниками оперативних підрозділів слідчих (розшукових) дій, в порядку визначеному ст.41 КПК України, на підставі письмового доручення слідчого, а їхнє виникнення зумовлене недостатнім рівнем процесуальної визначеності такої взаємодії. Що стосується організаційної взаємодії, то, зважаючи на проаналізовані наукові роботи, помилки на цьому рівні пов'язані передусім з фактичною комунікацією між слідчим та співробітником оперативного підрозділу та має більш тактичний характер.

Продовжуючи аналіз помилок слідчих, що допускаються ними під час взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження на стадії досудового розслідування, вважаємо за необхідне перейти до аналізу помилок, що допускаються слідчими під час взаємодії зі спеціалістами, що залучаються до кримінального провадження.

Відповідно до ч.1 ст.71 КПК України, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки, висновки та інші документи під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

При цьому, частиною 2 ст.71 КПК України визначено, що спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання довідок, висновків та інших документів у випадках, прямо передбачених КПК України.

Взаємодія слідчих зі спеціалістами, визначається як спільна, узгоджена діяльність, заснована на положеннях закону та інших нормативних актах. Вона об'єднує суб'єктів із різною компетенцією, спеціалізацією та рівнем знань у сферах кримінального права, процесу, криміналістики та інших галузях. Метою такої взаємодії є забезпечення ефективного розкриття та розслідування злочинів, встановлення об'єктивної істини та дотримання вимог закону [63, с. 7].

Аналізуючи взаємодію слідчих та спеціалістів, науковці, так само як і у випадку взаємодії слідчих та співробітників оперативних підрозділів, розрізняють процесуальну та непроцесуальну форми взаємодії. До процесуальної форми взаємодії відносять випадки, коли спеціаліст залучається у межах слідчо-оперативної групи під час здійснення слідчих (розшукових) дій. До непроцесуальної – надання фахових роз'яснень щодо особливостей призначення експертних досліджень у кримінальних справах; взаємний обмін відомостями, які можуть допомогти у виявленні факторів та обставин, що створили умови для скоєння правопорушень [64, с. 101].

Водночас, така природньо, така взаємодія не завжди є ідеальною і позбавленою недоліків.

Зокрема, що стосується непроцесуальної взаємодії, Ф.М. Сокиран стверджує, що відносини між слідчим та спеціалістом відзначаються складною психологічною структурою та характеризуються наявністю елементів конфліктності. При цьому, автор аналізуючи практичну діяльність правоохоронних органів підкреслює, що основними причинами виникнення конфліктів між слідчим і спеціалістом є недоліки чинного законодавства та розбіжності в особистісних характеристиках цих учасників кримінального провадження [65, с.405].

Наведені автором конфліктні ситуації, на нашу думку, можуть стати причиною недостатньої комунікації між слідчими, створити передумови, за яких слідчий, не зможе отримати повну інформацію про об'єкт, що підлягає дослідженню і може містити важливу для кримінального провадження

інформацію, що, до того ж, своєю чергою може стати причиною для допущення інших помилок.

Причиною ж допущення таких ситуацій, на нашу думку, варто вважати не встановлення слідчим належного контакту зі спеціалістом. При цьому, такий контакт не повинен бути дружнім. Такого, що був би заснований на ділових взаємовідносинах, на наше переконання, буде достатньо для попередження виникнення такої ситуації.

Щодо, помилок, які допускаються в ході процесуальної взаємодії, то зважаючи на відсутність серед опрацьованої літератури інформації про типові помилки слідчих на такій стадії взаємодії зі спеціалістами, варто констатувати відсутність широкої поширеності помилок такого характеру, що допускаються слідчими. Вважаємо за можливе припустити, що помилки слідчих в цій частині, можуть полягати у недостатній чіткості та зрозумілості процесуальних запитів слідчих, зокрема неправильному формулюванні запиту до спеціаліста або неточному викладенні затребуваної інформації.

З огляду на це, підсумовуючи усе вищевикладене в цій частині, варто констатувати, що типовими помилками слідчих під час взаємодії зі спеціалістами є саме помилки, що допускаються в ході непроцесуальної форми взаємодії, і полягають у не встановленні слідчим належного контакту зі спеціалістом.

Насамкінець, зважаючи на згаданий на початку цього підрозділу перелік, вважаємо за необхідне проаналізувати типові помилки слідчих, що допускаються останніми під час взаємодії з іншими слідчими.

Чинний КПК України передбачає необхідність взаємодії слідчих зі своїми колегами у разі: 1) створення слідчої групи; 2) необхідності виконання запиту на міжнародну правову допомогу, або запитування міжнародної правової допомоги.

Щодо помилок слідчих під час здійснення діяльності в складі слідчих груп, то в даному контексті, зважаючи на наявність Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх

виявленні та розслідуванні, яка була затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 року №575, на нашу думку, найбільш типові помилки пов'язані саме з невиконанням приписів даної інструкції.

Що ж стосується типових помилок, що допускаються в ході міжнародного співробітництва в рамках кримінального провадження, то до них належать: 1) невідповідність структури та наповнення запиту на надання міжнародної правової допомоги критеріям, визначеним міжнародними угодами; 2) відсутність у запиті на міжнародну правову допомогу детальної інформації про процесуальний статус та повні ідентифікаційні дані особи, щодо якої необхідно провести слідчі (розшукові) дії; 3) подання клопотань про міжнародну правову допомогу з недотриманням процедури передачі, регламентованої міжнародними договорами (угодами); 4) недотримання вимог щодо порядку виклику свідків та інших учасників процесу на територію України для участі у процесуальних діях; 5) неточності при зазначенні конкретного міжнародно-правового акту як юридичної підстави для виконання запиту на міжнародну правову допомогу; 6) недотримання часових меж виконання міжнародних доручень; 7) методологічні порушення при підготовці документів щодо здійснення міждержавного та міжнародного розшуку [66, с.62-64].

Отже, спираючись на проведений аналіз, можна зробити висновок, що взаємодія слідчих із співробітниками оперативних підрозділів та спеціалістами характеризується помилками як процесуального, так і організаційного характеру. У процесуальній площині недоліки пов'язані насамперед з виконанням оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого відповідно до ст.41 КПК України, що зумовлено недостатньою нормативною регламентацією такої взаємодії. Організаційні помилки мають переважно тактичний характер і виникають у площині практичної комунікації між слідчим та працівниками оперативних підрозділів. Щодо взаємодії зі спеціалістами, найбільш типовими виявляються помилки в непроцесуальній формі співпраці, які проявляються у неспроможності слідчого встановити ефективний професійний контакт зі спеціалістом, що негативно

впливає на результативність розслідування. Що стосується взаємодії слідчих з іншими слідчими в ході здійснення досудового розслідування, то типовими в даному випадку є помилки пов'язані з неправильним застосуванням норм законодавства, що регулюють таку взаємодію.

Таким чином, підсумовуючи усе викладене, можна констатувати наступне:

1. Помилки слідчих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій найчастіше проявляються в ході процесуального оформлення результатів їхнього проведення. Водночас, зважаючи на проаналізовану наукову літературу та власний практичний досвід, типовими помилками слідчих можна також вважати методологічні помилки та помилки допущені в ході передачі інформації отриманої внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій;

2. На практиці, в ході здійснення своїх повноважень щодо складання клопотань та звернень на стадії досудового розслідування, слідчі найчастіше допускають процесуальні помилки, які проявляються у неправильному застосуванні ними норм КПК України. В ході ж складення повідомлень про підозру типовою помилкою є неправильне застосування стороною обвинувачення норм матеріального права, в тому числі й закону про кримінальну відповідальність, з урахуванням викладених у тексті повідомлення про підозру встановлених фактичних обставин, що призводить до неправильної кваліфікації діянь підозрюваної особи;

3. Взаємодія слідчих із співробітниками оперативних підрозділів та спеціалістами характеризується помилками як процесуального, так і організаційного характеру. У процесуальній площині недоліки пов'язані насамперед з виконанням оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого відповідно до ст.41 КПК України, що зумовлено недостатньою нормативною регламентацією такої взаємодії. Організаційні помилки мають переважно тактичний характер і виникають у площині

практичної комунікації між слідчим та працівниками оперативних підрозділів. Щодо взаємодії зі спеціалістами, найбільш типовими виявляються помилки в непроцесуальній формі співпраці, які проявляються у неспроможності слідчого встановити ефективний професійний контакт зі спеціалістом, що негативно впливає на результативність розслідування. Що стосується взаємодії слідчих з іншими слідчими в ході здійснення досудового розслідування, то типовими в даному випадку є помилки пов'язані з неправильним застосуванням норм законодавства, що регулюють таку взаємодію.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК СЛІДЧОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

3.1. Практичні аспекти запобігання помилкам слідчим.

Визначивши та окресливши основні та найбільш розповсюджені помилки слідчих, що виникають в ході здійснення ними своїх повноважень на різних етапах досудового розслідування, вважаємо за можливе перейти до визначення методів запобігання їхньому виникненню.

При цьому, вважаємо за необхідне відзначити, що, згідно з визначенням наведеним у тлумачному словнику, попередження – це запобігання вияву чого-небудь небажаного [67, с. 188]. виправлення ж у свою чергу – це усунення хиб, вад, помилок [68, с. 459].

З наведених визначень логічним є висновок, що виправлення стосується вже наявних помилок, в той час, як попередження є так званим «ударом на випередження», і саме через це перш за все вважаємо за необхідне означити, що в межах даного підрозділу, дослідження буде проведено саме стосовно методів попередження виникнення помилок слідчих під час досудового розслідування.

Запобігання помилкам під час розслідування кримінальних справ передбачає створення таких умов, за яких їх виникнення мінімізується, а вже допущені неточності своєчасно виявляються та виправляються. Для досягнення цієї мети необхідно застосовувати різні заходи, зміст яких залежить від видів і специфіки чинників, що спричиняють помилки в роботі слідчого під час проведення розслідування. [69, с. 7].

До таких заходів Т.М. Марітчак, до прикладу, пропонує відносити: удосконалення нормативно-правової бази; підвищення кваліфікації слідчих; проведення виховних заходів, що сприяють зростанню відповідальності за результати своєї діяльності; забезпечення активної участі сторін у процесі для досягнення правильної правової оцінки; поліпшення матеріального забезпечення учасників кримінального провадження. [70, с. 170].

Водночас С.М. Дзюрбель звертає увагу на процесуально-правові засоби попередження виникнення помилок слідчих, зокрема: пов'язані із здійсненням прокурором своїх повноважень як процесуального керівника (погодженні клопотань щодо проведення слідчих (розшукових) дій, затвердженні складених слідчими процесуальних документів тощо); та пов'язані із здійсненням своїх визначених процесуальним законодавством повноважень керівником органу досудового розслідування (наприклад, погодженні проведення слідчих (розшукових) дій). [71, с. 11-12].

Англомовна література в цьому контексті, вказує на те, що закордонні дослідники виділяють такі методи зниження рівня виникнення помилок слідчих та покращення якості досудового розслідування: організаційні (конкретні стратегії, практика та цільовий розподіл ресурсів, пов'язаних з досудовим розслідуванням); заходи направлені на підвищення рівня зусиль слідчі докладають до проведення досудового розслідування; підвищення рівня «технологічності» досудового розслідування; підвищення рівня комунікації з громадськістю та її залучення до проведення досудового розслідування [72, с. 16].

Водночас, вважаємо за можливе частково не погодитися із запропонованими науковцями переліками, і у зв'язку з цим, вважаємо за необхідне обґрунтувати необхідність залишення їх поза увагою.

По-перше, щодо необхідності відкинути запропонований Т.М. Марітчак спосіб – удосконалення нормативно-правової бази, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що, як уже було встановлено в межах попереднього розділу, типовими помилками в ході проведення досудового розслідування є помилки слідчих, що мають саме тактичну природу.

При цьому, виправлення таких помилок за допомогою додаткового нормативного врегулювання певних особливостей здійснення слідчими своїх повноважень позбавило б чинне кримінальне процесуальне законодавство присутньої в ньому гнучкості та можливості вчиняти необхідні слідчі дії, зважаючи на потреби конкретного кримінального провадження.

До того ж, не можна не звернути увагу на передбачений ч.3 ст.1 КПК України особливий порядок внесення змін до кримінального процесуального закону, що, у випадку надмірного навантаження КПК України положеннями щодо порядку здійснення кримінального провадження, безумовно стане підставою для неможливості вчасного внесення змін та перешкодою до виконання одного з передбачених ст.2 КПК України завдань кримінального провадження – захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень.

По-друге, що стосується забезпечення активної участі сторін у процесі для досягнення правильної правової оцінки, то вважаємо, що чинним КПК України уже передбачено достатньо правових механізмів як контролю з боку учасників кримінального провадження за якістю здійснення слідчими досудового розслідування, так і засобів виправлення уже допущених помилок.

Зокрема, відповідно до пунктів 8, 12 ч.3 ст.42 КПК України, підозрюваний, обвинувачений мають право збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази, а також заявляти клопотання про проведення процесуальних дій.

Так само, передбачено і широке коло прав, якими наділений потерпілий під час досудового розслідування, зокрема п.3 ч.1 ст.56 КПК України передбачено, що останній може подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду, а п.4 ч.2 ст.56 КПК України, передбачено право потерпілого під час досудового розслідування брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях.

З наведених норм вбачається, що КПК України передбачає достатній рівень залученості учасників кримінального провадження до проведення досудового розслідування.

Недоліки ж слідчої діяльності та використання даних механізмів, на нашу думку, пов'язані більшою мірою з неправильним їхнім застосуванням, що однак повинно виправлятися не доповненням чи розширенням прав учасників, а підвищенням рівня кваліфікації осіб, яких ці механізми стосуються. Саме таким чином, на нашу думку, може бути досягнуто баланс між правом учасників

кримінального провадження на участь у ньому, та безумовним обов'язком саме держави в особі уповноважених органів здійснювати досудове розслідування.

З аналогічних підстав було також вирішено відкинути і підвищення рівня залучення громадськості до проведення досудового розслідування.

По-третє, що стосується запропонованих С.М. Дзюрбелем процесуально-правових засобів попередження помилок слідчих, то вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що як уже було зазначено, в межах даного дослідження помилки слідчих допущені в ході досудового розслідування розцінюються як складне та багатовимірне явище, основною особливістю якого є те, що на момент їх виникнення слідчий не усвідомлює їх як помилкові. Вважаючи свої дії правильними, він здійснює певні діяння, які лише згодом можуть бути розцінені як помилки.

Із запропонованого визначення вбачається, що помилки слідчих, для їх визначення як таких, не обов'язково мають бути виявлені одразу чи створити певні негативні наслідки, при цьому однак, до моменту їхнього виявлення та настання наслідків вони залишаються помилками і мають як такі розцінюватися.

Повертаючись до процесуально-правових засобів попередження їхнього виявлення, то звертаємо увагу на те, що Дзюрбель С.М., як уже було зазначено, пропонує до таких засобів віднести, до прикладу, погодження клопотань щодо проведення слідчих (розшукових) дій, затвердженні складених слідчими процесуальних документів; погодження проведення слідчих (розшукових) дій.

При цьому, однак якщо звернутися до сутнісного змісту запропонованих засобів, то можна дійти до висновку, що вони стосуються моменту, коли помилка вже була допущена слідчим, однак через належне виконання іншими учасниками кримінального провадження, зокрема в даному випадку прокурором, своїх повноважень не знайшла свого відображення, та не призвела до негативних наслідків.

В даному випадку, мова йде про виправлення, а не про попередження (запобігання) допущення слідчим такої помилки. І саме, у зв'язку із зазначеним, такі засоби не були включені до запропонованого переліку.

Отже, за результатами аналізу зазначених правових позицій, вважаємо, що до основних заходів попередження виникнення помилок слідчих, на нашу думку, варто віднести: проведення курсів підвищення кваліфікації слідчих; проведення заходів виховного характеру щодо підвищення рівня особистої зацікавленості слідчих у проведенні якісного досудового розслідування; а також, покращення рівня матеріально-технічного забезпечення слідчих.

Розкриваючи сутнісний зміст кожного із запропонованих засобів, пропонуємо розпочати з проведення курсів підвищення кваліфікації слідчих.

З нього можна виділити 2 головних, на нашу думку, напрямки підвищення кваліфікації, а саме: курси направлені на покращення знань та навичок використання криміналістичної техніки й тактики; та традиційні курси з підвищення кваліфікації.

Далі пропонуємо детальніше зупинитися на кожному з них.

На нашу думку, курси направлені на покращення знань та навичок використання криміналістичної техніки, в умовах постійного розвитку технологій і способів вчинення кримінальних правопорушень, мають забезпечити належну готовність слідчих підлаштуватися під зміни.

Окрім цього, підвищення кваліфікації може відбуватися щодо окремих тактик проведення конкретних слідчих (розшукових) дій.

Водночас здобуттю практичних навичок проведення слідчих (розшукових) дій, у навчальних закладах, навіть спеціалізованих, уваги майже не приділяють.

При цьому ж, до прикладу, правильно проведений допит потерпілого, свідка чи навіть підозрюваного може стати сильним підґрунтям для подальшого вироблення версій, вибору наступних джерел доказів. Так само, важливим для уникнення помилок є здобуття та постійне покращення слідчим навичок використання криміналістичних засобів.

Зокрема, у більшості випадках, першою слідчою (розшуковою) дією, що проводить слідчий є огляд місця події. Однак, як логічно випливає зі змісту цієї дії, вона пов'язана із власне виїздом на це місце події, що ще на етапі підготовки

до виїзду супроводжується вибором криміналістичних засобів, що будуть використані.

Окрім цього, під час власне проведення огляду слідчий повинен розуміти на які саме місця варто звертати увагу першочергово. Так само важливо мати усвідомлення того, які сліди могли бути залишені правопорушником.

Таким чином, курси направлені на покращення знань та навичок використання криміналістичної техніки повинні забезпечити слідчих практичними навичками використання криміналістичних засобів, а також надати їм усвідомлення можливостей цих криміналістичних засобів.

Переходячи до так званих традиційних курсів підвищення кваліфікації, звертаємо увагу, що під ними розуміється набуття слідчими теоретичних знань із проведення слідчих (розшукових) дій.

В умовах постійного розвитку як природничих наук (фізики, хімії, біології), так і гуманітарних (психологія), володіння передовими теоретичними знаннями щодо того яким чином об'єкти впливають один на одного; як саме на людину та її організм впливають ті чи інші речовини; яким саме чином можна виявити окремі хімічні чи біологічні сліди; насамкінець, як саме та чи інша ситуація може вплинути на усвідомлення та запам'ятовування людиною ситуації, може суттєво вплинути на якість та правильність проведення слідчих (розшукових) дій та досудового розслідування в цілому.

Вважаємо, що такі курси не повинні зациклюватися виключно на способах проведення слідчих (розшукових) дій.

Загальновідомо, що українське законодавство, а особливо кримінальне процесуальне законодавство, має схильність постійно змінюватися. Водночас слідчі, зважаючи на надмірну завантаженість справами, а також беручи до уваги той факт, що згідно з частиною 1 статті 5 КПК України, процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями КПК України, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення, не завжди встигають відстежувати такі зміни.

У зв'язку із цим, виникає необхідність у проведенні періодичних курсів, чи, задля економії ресурсів органів кримінальної юстиції, видавництві періодичних електронних інформаційних ресурсів, якими б до слідчих доводилися актуальні зміни у законодавстві.

Окрім цього, зважаючи на дуже часто не комплексність, чи навіть суперечність певних змін до кримінального процесуального законодавства, варто було б також надавати роз'яснення з приводу внесених змін, чи їх тлумачення. Позитивним у цьому контексті слід відмітити наявність періодичних оглядів судової практики, що видається Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду кожного місяця, півріччя, року, а так само видавництво тематичних оглядів судової практики.

Окремо, на нашу думку, варто звернути увагу на необхідність підвищення знань та навичок слідчих щодо складання процесуальних документів, зокрема протоколів проведених слідчих (розшукових) дій.

Ні для кого не секрет, що найчастіше підставою для винесення виправдувального вироку стає недоведеність вини обвинуваченого внаслідок недопустимості певного доказу, що тягне за собою недопустимість інших. З огляду на це, необхідним видається вироблення певної уніфікованої методики заповнення слідчими протоколів щодо кожної окремої слідчої розшукової дії.

А отже, зважаючи на усе вищевикладене в цій частині, підвищення кваліфікації слідчих, як засіб попередження виникнення помилок слідчих, на нашу думку, повинен розумітися як такий, що складається з двох напрямків: 1) покращення практичних вмінь слідчих з використання різноманітних засобів та тактик проведення слідчих (розшукових) дій, який полягає у створенні умов для здобуття слідчими нових навичок користування криміналістичними засобами, а так само покращення розуміння ними коли і в яких ситуаціях їх варто використати; 2) покращення теоретичних знань слідчих щодо їхнього проведення, який спрямований на забезпечення слідчих необхідними теоретичними знаннями задля використання вже згадуваних криміналістичних

засобів, а так само тримати слідчих ознайомленими з актуальними змінами у законодавстві та його застосуванні.

Продовжуючи аналіз засобів попередження виникнення помилок слідчих, вважаємо за необхідне зупинитися на згаданих заходах виховного характеру щодо підвищення рівня особистої зацікавленості слідчих у проведенні якісного досудового розслідування.

Перш за все в цьому контексті, вважаємо за необхідне зазначити на важливості зазначеного заходу.

При цьому, аналізуючи дане питання не можна не звернути увагу на позицію висловлену А.П. Москаленком, Д.О. Кобзіним, А.А. Стародубцевим, згідно з якою цілеспрямоване формування професійних якостей слідчих під час навчально-виховної роботи дає можливість: 1) відбирати до органів внутрішніх справ кандидатів із стійкою професійною мотивацією, що дозволяє знизити матеріальні витрати на їх підготовку та зменшити, а інколи й повністю усунути, пов'язані з цим моральні витрати; 2) підвищити ефективність професійної підготовки та навчання, що особливо важливо з огляду на постійне зростання обсягу необхідних знань і потребу у швидшій інтеграції в професійну діяльність; 3) сприяти швидшому формуванню фахівця, керівника та організатора; 4) забезпечити самостійне засвоєння знань як під час навчання у навчальному закладі, так і в процесі подальшої професійної діяльності [73, с. 4-5].

З наведеного можна зробити висновок, що підвищення рівня особистісних характеристик слідчого, в тому числі й рівня його особистої зацікавленості у результатах досудового розслідування, є одним з важливих засобів попередження виникнення помилок слідчих, і дозволяє підвищити як рівень довіри громадськості до органів досудового розслідування, так і ефективність їхньої роботи в цілому.

Щодо, способів досягнення зазначеної мети, вважаємо за можливе погодитися з В.Г. Андросюк, яка зазначає, що її досягнення можливе шляхом формування стійких позитивних мотивів діяльності слідчого органів внутрішніх справ, які своєю чергою формуються за чотирма основними напрямками: 1)

створення безпосередніх мотивів до праці шляхом виявлення цікавих і творчих аспектів слідчої діяльності; 2) розвиток почуття професійної гордості за приналежність до правоохоронної системи, що сприяє формуванню романтичних мотивів; 3) заохочення досягнення суспільного статусу через перспективи кар'єрного зростання, підвищення по службі та вдосконалення кваліфікації; 4) організація ефективної роботи слідчих і забезпечення позитивного морально-психологічного клімату в колективі, що сприяє формуванню мотивації бути частиною професійної спільноти [74, с. 111].

При цьому, варто також погодитися з думкою С.В. Ковальчишиної, яка зауважує, що в досягненні мети підвищення особистої зацікавленості слідчого в результатах досудового розслідування може бути також використано тренінг як системну форму навчання, яка своєю чергою сприяє профілактиці негативних психологічних станів, корекції особистісної сфери та поведінки, отриманню позитивних емоцій, подоланню негативних стереотипів і агресивного ставлення до оточуючих. Крім того, як зазначає авторка, він може стимулювати особистісне зростання, що, зрештою, сприяє підвищенню рівня професійної компетенції людини [75, с.14].

Отже, підбиваючи підсумки в цій частині, варто зауважити, що підвищення рівня особистої зацікавленості слідчих у результатах досудового розслідування є одним з основних заходів попередження виникнення помилок слідчих, який, до того ж, має прямий вплив на виконання завдань кримінального провадження і може бути досягнутий шляхом здійснення постійної навчально-виховної діяльності направленої на слідчих у поєднанні з використанням методів матеріального зацікавлення слідчих.

Насамкінець, вважаємо за необхідне перейти до розкриття змісту ще одного заходу попередження виникнення помилок слідчих – покращення рівня матеріально-технічного забезпечення слідчих.

В цьому контексті не можна не погодитися з твердженнями Р.І. Богданова, який вказує на те, що матеріально-фінансове забезпечення є не менш важливою ланкою (або складовою) механізму організаційно-управлінського забезпечення

діяльності органів влади, в тому числі й органів досудового розслідування, аніж інформаційне чи кадрове забезпечення, адже воно також спрямоване на надання у розпорядження зазначених суб'єктів такої кількості та обсягів матеріальних і фінансових ресурсів, які необхідні для їх нормального функціонування та належного виконання покладених на них завдань і повноважень [76, с.106].

При цьому, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що загальновідомим є той факт, що способи і методи вчинення кримінальних правопорушень модернізуються з кожним днем.

Це створює необхідність підтримання щонайменше на такому ж технологічному рівні органи, на яких законом покладено обов'язок розслідувати такі кримінальні правопорушення.

В той же час, проблема може виникати і щодо розслідування раніше не розслідуваних кримінальних правопорушень, позаяк таке створює нові виклики як з правової точки зору, так і з точки зору матеріально-технічного забезпечення [77, с. 85].

Аналогічно, не можна не звернути увагу на той факт, що методи проведення кримінального правопорушення, зокрема тактичні способи вчинення певних слідчих (розшукових) дій так само не залишаються сталими та постійно модернізуються з урахуванням актуальних вимог процесу гуманізації та необхідності дотримання прав людини під час здійснення кримінального провадження.

Яскравим прикладом такого є імплементація в українське законодавства стандартів процесуального інтерв'ю, яке є одним із методів проведення передбаченого КПК України допиту.

За загальною методикою, процесуальне інтерв'ю повинно проводитися в належних умовах, за яких допитувана особа буде відчувати найменший тиск, зокрема необхідно забезпечити окреме приміщення призначене для проведення процесуального інтерв'ю, засоби технічної фіксації, носії інформації, належну укомплектованість меблями тощо.

Однак, як відомо, переважна більшість слідчих управлінь, зокрема місцевих та районних у місті, такими базовими технічними потребами не наділені, що своєю чергою природньо перешкоджає проведенню не лише якісної слідчої (розшукової) дії, а й кримінального провадження в цілому.

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене в цьому підрозділі, варто констатувати, що попередження виникнення помилок слідчих є одним з найважливіших та першочергових завдань на шляху подолання проблеми поширеності помилок слідчих під час здійснення досудового розслідування. При цьому, здійснюватися таке попередження, на нашу думку, повинно за трьома основними напрямками (засобами): проведення курсів підвищення кваліфікації слідчих; проведення заходів виховного характеру щодо підвищення рівня особистої зацікавленості слідчих у проведенні якісного досудового розслідування; а також, покращення рівня матеріально-технічного забезпечення слідчих – сутнісний зміст кожного з яких було розкрито в межах даного підрозділу.

3.2. Процесуально-правові засоби забезпечення виправлення помилок слідчих під час досудового розслідування та можливі шляхи їх реформування.

Окресливши у попередніх розділах даної роботи правову природу, причини та потенційні наслідки допущення слідчим на етапі досудового розслідування помилок, необхідним та логічним завершенням є виокремлення правових засобів їх виправлення.

Якщо ж звернутись до доктрини кримінального процесу, то на сьогодні науковцями виділено два основних способи виправлення помилок слідчих під час досудового розслідування: здійснення прокурором процесуального керівництва під час досудового розслідування та судовий контроль за досудовим розслідуванням.

Водночас, вважаємо за доцільне здійснити розкриття правових засобів виправлення слідчих помилок, допущених ним на етапі досудового розслідування не тільки шляхом дослідження норм чинного кримінально-процесуального законодавства України, але і крізь призму порівняльного аналізу правових засобів виправлення слідчих помилок, передбачених чинним КПК України та КПК 1960 року.

Слушність проведення такого аналізу зумовлена тим, що унаслідок прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України було докорінно змінено підхід до здійснення розслідування кримінальних правопорушень в цілому, починаючи з переходу від інквізиційного до змагального процесу та закінчуючи застосуванням кардинально інших підходів до здійснення досудового розслідування.

Слід почати з того, що з аналізу положень КПК 1960 року прямо слідує, що чинним на той момент кримінально-процесуальним законодавством передбачалось лише два способи виправлення помилок слідчих, допущених ними на етапі досудового розслідування, а саме прокурорський нагляд та судовий контроль.

Водночас, якщо ж здійснювати дослідження положень чинного КПК України, то наразі кримінальне процесуальне законодавство передбачає наступні способи захисту, як: здійснення прокурором процесуального керівництва за досудовим розслідуванням, судовий контроль та так званий “адвокатський нагляд за досудовим розслідуванням”.

Для детальнішого окреслення кожного з означених правових способів виправлення слідчих помилок, вважаємо за доцільне зупинитись на кожному окремо.

Судовий контроль за досудовим розслідуванням

Варто почати з того, що з порівняльного аналізу КПК 1960 року та КПК України вбачається, що за старим КПК, такого дієвого інституту правового засобу як судовий контроль за діяльністю слідчого на етапі досудового розслідування, фактично, взагалі не передбачалось, позаяк єдиним способом

виправлення помилок слідчого, допущених ним на етапі досудового розслідування це був прокурор, який як в силу конституційних положень, так і процесуальних приписів здійснював прокурорський нагляд за кримінальним процесом.

Це було, зокрема, зумовлено тим, що суд за КПК 1960 року практично не втручався у проведення досудового розслідування в цілому, а його функціональне призначення зводилась лише до вирішення обвинувачення по суті та, як наслідок, ухвалення обвинувального або виправдувального вироку.

Водночас, з аналізу положень КПК України 1960 року можна дійти висновку, що абсолютно заперечувати відсутність досліджуваного способу виправлення слідчих помилок, також не вбачається за можливе, адже все-таки КПК 1960 року передбачав два способи судового контролю, а саме: скасування рішення органу дізнання або слідчого про застосування заходів безпеки та відправлення кримінальної справи на додаткове розслідування у зв'язку з неповнотою або неправильністю попереднього слідства.

З прийняттям нового КПК України 2012 року підхід до здійснення судового контролю за ходом досудового розслідування кардинально змінився, оскільки у зв'язку з прийняттям нового кримінально-процесуального кодексу лєвова частка функцій прокурора з нагляду за правильністю здійснення досудового розслідування перейшла до суду, про що прямо свідчить запровадження інституту слідчого судді в кримінальне провадження.

Власне кажучи, запровадження означеного інституту в національне кримінально-процесуальне законодавство стало певною новелою, яка раніше не те що не була передбачена кримінально-процесуальним законодавством, але про неї взагалі не було будь-якого натяку.

Якщо ж проаналізувати приписи чинного КПК України, то можна виокремити дві форми судового контролю, а саме: попередній та наступний судовий контроль.

Під судовим контролем необхідно розуміти той вид судового контролю, що здійснюється слідчим суддею до або під час проведення процесуальних дій з

метою попередження можливих порушень прав і свобод учасників кримінального провадження.

У даному розрізі, мова йде про ті випадки, коли для проведення відповідної слідчої дії слідчому необхідно отримати попередній дозвіл від слідчого судді на його проведення.

В свою чергу, слідчий суддя здійснюючи перевірку клопотання слідчого на предмет законності та обґрунтованості необхідності здійснення слідчим втручання у конституційні права та свободи відповідної особи, приймає рішення у вигляді надання або ж відмову у наданні дозволу на їх проведення, тим самим здійснюючи функцію попереднього контролю за діяльністю слідчого на етапі досудового розслідування та, як наслідок, здійснює нагляд за попередженням ймовірно допущених слідчих помилок при проведенні слідчої (розшукової) дії.

З наведеного можна виступати, що формою здійснення попереднього судового контролю за діяльністю слідчого в рамках відповідного кримінального провадження є перевірка клопотань слідчого на предмет законності та обґрунтованості тимчасового обмеження ним конституційних прав та свобод особи, яке здійснюється внаслідок проведення слідчим відповідної слідчої дії, а суд у свою чергу, у такий спосіб, виступає певним “запобіжником” у допущенні слідчим слідчих помилок.

Натомість, наступний судовий контроль вже передбачає здійснення слідчим суддею виправлення слідчих помилок, які були вже ним допущені постфактум, тобто вже опісля проведення тієї чи іншої процесуальної дії чи прийняття процесуального рішення в рамках кримінального провадження з метою продовження проведення слідчим кримінального провадження у відповідності до вимог законності, неупередженості та об’єктивності та для відновлення прав та свобод осіб, порушених внаслідок прийняття того чи іншого процесуального рішення або проведення відповідної процесуальної дії.

Матеріальним ж втіленням вищевказаної форми судового контролю за діяльністю слідчого є розгляд та вирішення слідчим суддею скарг учасників

кримінального провадження на рішення, дії чи бездіяльність слідчого у порядку ст. 303 КПК України.

Одним із ключових механізмів ретроспективного способу виправлення судом слідчих помилок є розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого.

Якщо проаналізувати приписи ст. 303 КПК України, то в залежності від виду процесуального рішення або ж процесуальної дії, здійсненої слідчим, учасниками кримінального провадження можуть бути оскаржені 11 видів рішень, дій чи бездіяльності слідчих.

Приміром, учасники кримінального провадження вправі оскаржити такі рішення слідчого, як: про зупинення досудового розслідування; про закриття кримінального провадження; про відмову у визнанні потерпілим; про зміну порядку досудового розслідування; процесуальні рішення слідчого, якими було відмовлено у задоволенні клопотання про проведення відповідної слідчої дії, тощо.

Крім цього, як було зазначено вище, у судовому порядку можуть бути оскаржені дії та бездіяльність слідчого.

Найпоширенішим прикладом оскарження бездіяльності слідчого є невнесення ним відомостей до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань про відкриття кримінального провадження на підставі поданої особою заяви про вчинення кримінального правопорушення.

В даному розрізі необхідно зазначити, що у зв'язку з прийняттям нового КПК України порядок відкриття кримінального провадження був суттєво змінений, позаяк за КПК 1960 року слідчий, після отримання заяви про вчинення злочину у своєму розпорядженні мав десятиденний строк після отримання заяви для встановлення наявності у діях відповідної особи ознак складу кримінального правопорушення, за наслідками чого, слідчий міг винести постанову або порушення або про відмову у порушенні кримінальної справи.

Натомість, за чинним КПК України, як такого десятиденного строку для здійснення попередньої перевірки більше не передбачено, а слідчий у разі надходження заяви про вчинення кримінального правопорушення має

безумовний обов'язок внести відомості в ЄРДР та розпочати досудове розслідування.

Це у свою чергу, зумовило певні труднощі на практиці, позаяк після прийняття нового КПК України дуже частими стали випадки, коли слідчі, попри прямий процесуальний обов'язок, або ж зовсім не реагували подані громадянами заяви про вчинення кримінального правопорушення, або ж відмовляли у відкритті кримінального провадження з огляду на відсутність у діях відповідної особи ознак складу кримінального правопорушення.

Саме у зв'язку зі зміною порядку відкриття кримінального провадження, законодавцем слушно було запроваджено право особи, яка звернулась із заявою про вчинення кримінального правопорушення та заява якої залишилась без задоволення, оскаржити бездіяльність слідчого пов'язану із прямим невиконанням обов'язку щодо невнесення відомостей в ЄРДР та початку здійснення досудового розслідування за факт можливого вчинення відповідною особою кримінального правопорушення, що, у свою чергу, сприяє забезпеченню завдань кримінального провадження.

Окрім цього, іншим поширеним видом бездіяльності слідчого є неповернення тимчасово вилученого майна. Так, якщо під час обшуку було вилучено майно, яке не зазначено в ухвалі про дозвіл на обшук, слідчий за погодженням з прокурором після вилучення такого майна, зобов'язаний на наступний робочий день після вилучення такого майна звернутись до суду із клопотанням про накладення на таке майно арешту. У свою чергу, якщо слідчий суддя під час дослідження клопотання слідчого на предмет його обґрунтованості дійде переконання, що майно було вилучено в ході обшуку без наявності на те фактичних підстав, вправі своєю ухвалою відмовити в задоволенні клопотання слідчого про накладення арешту на таке майно та зобов'язує слідчого негайно після отримання ухвали повернути таке майно особі, в якій її було вилучено.

Іншими словами, слідчий суддя у такий спосіб здійснює перевірку законності дії слідчого щодо втручання у право відповідної особи вільно та мирно володіти належним їй майном.

Якщо ж говорити про приклади здійснення судового контролю за діями слідчого на етапі досудового розслідування, то найпоширенішим прикладом виправлення судовими органами слідчих помилок, які проявляються у формі дій, є проведення слідчими слідчих (розшукових) дій без санкціонування їх судом.

Найпоказовішим прикладом у даному випадку є проведення обшуку без попереднього отримання слідчим ухвали слідчого судді на проведення обшуку житла, місця роботи особи.

Відтак, у даному контексті слід почати з того, що обшук, як вид слідчої (розшукової) дії полягає у примусовому проникненні до житла або іншого приміщення особи з метою відшукування знаряддя вчинення кримінального правопорушення або інших відомостей, які становлять значення для повноти, всебічності та об'єктивності досудового розслідування

Унаслідок того що дана слідча (розшукова) дія передбачає обмеження гарантованого як конституційними приписами, так і положеннями міжнародних актів, права на недоторканість житла чи іншого володіння особи, слідчий, як уповноважена державою особа на здійснення досудового розслідування зобов'язана обґрунтувати необхідність у здійсненні тимчасового обмеження права особи на недоторканість житла чи іншого її володіння.

На практиці, досить часто слідчі нехтують своїм обов'язком щодо отримання попереднього дозволу на проведення обшуку у житлі чи іншому володінні особи та розпочинають проведення означеної слідчої (розшукової) дії без ухвали слідчого судді, в подальшому покладаючись на те, що він зможе обґрунтувати проведення несанкціонованого обшуку необхідністю у його невідкладному проведенні.

Водночас, якщо слідчим було проведено обшук без наявної на те нагальної необхідності, то його дії щодо проведення обшуку без попереднього отримання ухвали на його проведення є протиправними.

У такому разі, особа, відносно якої було проведено обшук вправі звернути зі скаргою до суду щодо визнання дій слідчого щодо проведення обшуку протиправними, що своїм наслідком, буде мати визнання усіх доказів, отриманих

у результаті проведення обшуку недопустимими, які в подальшому не можуть бути використанні при доказуванні у судовому провадженні.

Таким чином, з наведеного варто констатувати, що посилення ролі здійснення судового контролю за діями слідчого під час досудового розслідування є ефективним механізмом виявлення та виправлення слідчих помилок, який забезпечує дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження, а його належна реалізація сприяє підвищенню якості досудового розслідування та запобіганню порушенням кримінального процесуального закону.

Нагляд прокурора за досудовим розслідуванням

У даному підрозділі питання про правові засоби виправлення прокурорами помилок слідчих, допущених ними на етапі досудового розслідування, слід звернути увагу не тільки на повноваження прокурора щодо здійснення нагляду за ходом досудового розслідування за КПК 1960 року та КПК України 2012 року, але варто наголосити і на більш широкому аспекті прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням.

Відтак, варто спершу звернути увагу на те, що кримінально процесуальні кодекси 1960 року та 2012 року оперують різними правовими поняттями: у КПК 1960 року вживалось поняття “прокурорський нагляд”, в той час як у КПК України вже зазначається за процесуальне керівництво прокурором здійснення досудового розслідування, що є принципово відмінними поняттями за своїм смисловим навантаженням.

Тобто, вже сама відмінність у понятійному апараті яскраво демонструє основну ключову відмінність між прокурорським наглядом за КПК 1960 року та процесуальним керівництвом за КПК України.

У даному розрізі слід почати з того що, по-перше, за КПК 1960 року прокурор лише здійснював нагляд за здійснення слідчими правильності та повноти досудового розслідування, адже відповідно до ст. 114 КПК 1960 року виключно слідчий ніс відповідальність за законне та своєчасне здійснення слідчих (розшукових) дій.

Основне функціональне призначення прокурора за КПК 1960 року, фактично, зводилось до перевірки: законності винесення постанов про порушення кримінальної справи, відмови у її порушенні, зупинення досудового розслідування та його закриття, а також у вивченні матеріалів кримінальної справи при затвердженні обвинувального висновку та направленні її до суду. При цьому постійний нагляд за розслідуванням кожної кримінальної справи не здійснювався, а мав вибіркового характер, адже матеріали справи в повному обсязі вивчалися тільки при надходженні скарг, направленні справи до суду або її закритті.

Натомість у КПК України, прокурор здійснює вже функцію процесуального керівництва, за якої, наразі, прокурор окрім здійснення нагляду за законністю та повнотою проведення органами досудового розслідування слідчих дій, керує ходом досудового розслідування шляхом: надання доручень слідчим на проведення необхідних слідчих розшукових дій; його безпосередньої участі при здійсненні досудового розслідування; погоджує слідчому проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, тощо.

Тобто, з наведеного варто констатувати, що на відміну від КПК 1960 року, де прокурор займав позицію “спостерігача” за ходом досудового розслідування та, у разі виявлення допущення слідчим помилок в ході досудового розслідування, скасовував своєю постановою процесуальні рішення слідчого, за чинним КПК України прокурор постійно знаходиться зі слідчим та разом з ним здійснює досудове розслідування відповідного кримінального провадження та, як наслідок, несе солідарну відповідальність зі слідчим за законністю та повною здійснення досудового розслідування.

Водночас, не зважаючи на зміну підходу до функціонального призначення прокурора на етапі досудового розслідування, останній все ще залишається тією особою, яка вправі вчиняти процесуальні дії, спрямовані на виправлення слідчих помилок.

Приміром, в контексті такої помилки слідчого, як невнесення ним відомостей в ЄРДР про відкриття кримінального провадження на підставі заяви

про вчинення кримінального правопорушення, прокурор на підставі ст. 36 КПК України, вправі самостійно розпочати досудове розслідування в порядку ст. 214 КПК України, тим самим здійснюючи виправлення помилки у вигляді протиправної бездіяльності слідчого щодо безпідставного та протиправного невнесення відомостей в ЄРДР за фактом вчинення кримінального правопорушення.

У даному контексті, слід зауважити і на тому, що спосіб виправлення прокурором аналогічної помилки слідчого за КПК 1960 року мав дещо інший вигляд, адже за старим КПК, початок слідчого здійснення досудового розслідування на підставі заяви про вчинення злочину був лише можливий після того, як слідчий “попередньо” перевірить обставини, викладені у заяві про злочини на предмет дійсної наявності у діях відповідної особи ознак кримінального правопорушення. Після спливу десятиденного терміну, слідчий міг винести або постанову про порушення або про відмову у порушенні кримінальної справи, яку власне прокурор був повноважний скасовувати шляхом видання своєї постанови про скасування постанови слідчого про порушення кримінальної справи та право порушувати справу і направлення її до провадження слідчих або органів дізнання здійснювати розслідування кримінальних справ.

Ще одним прикладом правових засобів виправлення слідчих помилок прокурором є скасування постанови слідчих про проведення певної слідчої (розшукової) дії та надання прокурором вказівок щодо проведення досудового розслідування кримінального провадження.

Відповідно до положень пунктів 5 та 7 ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням повноважний, серед іншого, доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення; скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих.

Прикладом, до слідчого звернулась сторона кримінального провадження з клопотанням про проведення огляду місця події, мотивуючи це тим, що під час первинного огляду, слідчим не було належним чином здійснено повний огляд місця вчинення кримінального правопорушення, що потягло своїм наслідком ймовірність упущення ним доказів, які мають значення для кримінального провадження. Слідчим, у свою чергу, було винесено постанову про відмову у задоволенні такого клопотання з огляду на його необґрунтованість, обґрунтовуючи це тим, що ним було повністю оглянуто місце події та вилучено усі докази, які містять фактичні дані про обставини вчинення розслідуваного ним кримінального правопорушення, а проведення додаткового огляду не є необхідним.

У такому випадку, прокурор ознайомившись зі змістом клопотання та з відомостями, зазначеними у протоколі огляду місця події, дійшовши переконання про необхідність проведення повторного огляду місця події, вправі скасувати постанову слідчого про відмову у задоволенні клопотання про проведення огляду місця події та зобов'язати його провести таку слідчу (розшукову) дію з наданням вказівок, на що саме слідчому необхідно буде звернути увагу при проведенні огляду місця події.

Ще одним прикладом виправлення прокурором слідчих помилок є те, що більшість процесуальних рішень слідчого можуть вчинятись ним у рамках кримінального провадження виключно після їх погодження з прокурором.

Такі дії слідчого, як звернення до суду з клопотанням про застосування щодо особи, відносно якої здійснюється досудове розслідування запобіжних заходів (домашній арешт, тримання під вартою), проведення усіх негласних слідчих (розшукових) дій, оголошення повідомлення про підозри, звернення обвинувальним актом до суду, тощо, передбачає обов'язкове їх санкціонування прокурором.

Прокурор, досліджуючи зміст того чи іншого вищезначеного процесуального рішення слідчого, повноважний погодити його проведення тим самим підтверджуючи законність та необхідність її здійснення. Водночас, якщо

прокурор при вивченні клопотань слідчого, повідомлення про підозри або обвинувального акту, складеного слідчим, дійде переконання, що слідчим при їх складанні було допущено помилку в частині кваліфікації, обґрунтованості, дотримання процесуальних вимог щодо їх складання, то він вправі відмовитись погоджувати відповідне процесуальне рішення, тим самим, здійснюючи функцію виправлення помилок слідчого щодо правильності, законності та обґрунтованості проведення слідчим процесуальної дії та, як наслідок, запобігає вчиненню органом досудового розслідування незаконної процесуальної дії.

Насамкінець, у даній частині, необхідно звернути увагу і на такий спосіб виправлення прокурором слідчих помилок, допущених ним на етапі досудового розслідування, як ініціювання перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення та заміну слідчого від здійснення досудового розслідування.

Зокрема, поширеними є випадки безпідставною бездіяльності слідчого при здійсненні досудового розслідування кримінального провадження у вигляді непроведені необхідних слідчих дій, спрямованих на встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення або ж збору доказів, які в подальшому необхідно використати для доведення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

У зв'язку з цим, прокурор має право звернутись до керівника органу досудового розслідування із вимогою замінити слідчого у такому кримінальному провадженні, тим самим виправивши помилку слідчого у вигляді загрози несвоєчасного здійснення досудового розслідування та, як наслідок, усунення можливості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, уникнути відповідальності за скоєння злочину.

Отже, з вище вказаного можна дійти прямого висновку про те, що через використання законодавцем кардинально іншого підходу до здійснення досудового розслідування, наразі чинний КПК запровадив механізми щодо нагляду прокурора за здійсненням досудового розслідування крізь призму застосування останнім радше профілактичних методів для недопущення

слідчими помилок на етапі досудового розслідування. При цьому, основний багаж виправлення помилок слідчих здійснюється за рахунок подання скарг на процесуальні рішення, дії чи бездіяльність слідчого до суду, що, однак, на нашу думку, можна було б доповнити можливістю оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчих напряму до прокурора.

Водночас, як за КПК 1960 року, прокурор, фактично, здійснював виправлення помилок слідчих вже постфактум, шляхом самостійного скасування необґрунтованих постанов слідчих та подальшого надання йому доручень щодо проведення слідчих (розшукових) дій при розслідування відповідного кримінального правопорушення.

Адвокатський контроль

Продовжуючи тематику правових засобів виправлення помилок слідчих на етапі досудового розслідування та аналізуючи приписи чинного КПК України, слід зауважити, що станом на сьогодні вбачається за можливе виокремити і третій спосіб виправлення слідчих помилок, а саме так званий “адвокатський нагляд за діяльністю слідчого”.

В даному контексті, варто почати з того, що за КПК 1960 року роль адвоката у якості захисника у кримінальному провадженні зводилась лише до захисту свого клієнта вже під час судового провадження по обвинуваченню на основі тих матеріалів кримінальної справи, зібраних стороною обвинувачення під час досудового розслідування.

Функція адвоката на етапі досудового розслідування заключалась в тому, щоб слідкувати за дотриманням здійснення слідчим та органами дізнання досудового розслідування в рамках діючого на той момент кримінального процесу та, у разі виявлення прямого порушення процесу, під час судового провадження клопотати про визнання доказів, отриманих унаслідок здійснення слідчих (розшукових) дій доказів винуватості свого клієнта, недопустимими, що у результаті могло мати наслідком або повернення кримінальної справи на додаткове розслідування, або винесення виправдувального вироку.

Тобто, фактично, роль адвоката за КПК 1960 року відповідала власне його назві “захисник”, оскільки адвокат у своєму розпорядженні мав лише ті матеріали кримінального провадження, які були зібрані слідчим на етапі досудового розслідування, щодо яких він мав захищати свого підзахисного.

Однак, з моменту прийняттям чинного КПК 2012 року, розслідування кримінальних правопорушень почало здійснюватися на основі змагального, а не інквізиційного процесу. І саме у зв'язку зі здійсненням зміни підходів та принципів здійснення досудового розслідування, функція адвоката на даному етапі кримінального провадження також піддалась зміни шляхом переходу від ролі захисника, який мав у своєму розпорядженні лише ті докази, надані стороною обвинувачення без права надання доказів “захисту” свого клієнта, до посилення його призначення у рамках кримінального провадження не тільки як захисника на етапі судового провадження, але і на етапі досудового розслідування.

Своїм наслідком це потягло і те, що адвокат наразі виступає активним суб'єктом кримінального провадження та етапі досудового розслідування, оскільки він не тільки може надати докази зі сторони захисту, але і має достатній арсенал правових засобів для того, аби захищати свого клієнта від слідчих помилок, які в подальшому можуть прямо або опосередковано вплинути на його клієнта.

У даному розрізі, слід почати з вже вищезгаданої ст.303 КПК України, яка передбачає право адвоката звертатись в інтересах свого підзахисного звертатись до суду із скаргами на рішення, дії або бездіяльності слідчого або прокурора, допущених ними на етапі досудового розслідування.

Відтак, якщо проаналізувати вищезначену процесуальну норму, то адвокат, як особа яка здійснює захист підозрюваного або обвинуваченого від кримінального обвинувачення, наділена досить широким колом правових засобів виправлення слідчих помилок.

Крім оскарження відмови у задоволенні клопотань, адвокат може оскаржувати бездіяльність слідчого щодо невнесення відомостей про

кримінальне правопорушення до ЄРДР, оскаржувати рішення про зупинення досудового розслідування або його закриття, а також оскаржувати рішення про відмову у визнанні речовим доказом матеріалів, які мають значення для встановлення невинуватості підзахисного.

Окрім цього, необхідно звернути і на таку новелу кримінального процесуального законодавства України, як право сторони захисту оскаржити повідомлення про підозру в судовому порядку.

Як було зазначено у попередніх підрозділах даної роботи, повідомлення слідчим відповідній особі необґрунтованої підозри у вчиненні інкримінованого їй кримінального правопорушення є поширеною помилкою слідчих, яка допускається ними на етапі кримінального провадження.

Статтею 277 КПК України передбачено вимоги, які слідчий зобов'язаний дотриматись при складенні повідомлення про підозру, до яких, серед іншого відноситься така умова, як стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру.

Тобто, з наведеного слідує, що при складенні повідомлення про підозру, на слідчого покладається процесуальний обов'язок, як мінімум, зазначити про обставини ймовірного вчинення відповідною особою інкримінованого їй кримінального правопорушення, а також інші фактичні дані, які мають суттєве значення для конкретного кримінального провадження, позаяк в протилежному випадку, таке повідомлення про підозру, не може вважатись таким, яке відповідає вимогам ст. 277 КПК України.

На цьому наголошував і Європейський суд з прав людини у своїй прецедентній практиці. Зокрема, у рішенні «Нечипорук і Йонкало проти України» Суд зазначив, що на стадії досудового розслідування слідчий суддя може, враховуючи правову позицію ЄСПЛ щодо визначення поняття «обґрунтована підозра» як існування фактів або інформації, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла

вчинити правопорушення, оцінити лише достатність зібраних доказів для підозри певної особи у вчиненні кримінального правопорушення, не вдаючись до їх оцінки як допустимих [78].

Поряд з цим, як вбачається з судової практики, слідчі, під час складення повідомлення про підзору та при її подальшому врученні, досить часто вдаються до такого формулювання, як «у невстановленому місці, у невстановлений час, вступив у попередню змову із невстановленою особою...». Застосування слідчими при складенні повідомлення про підозру подібних конструкцій свідчать не про «обґрунтовані», а «пусті» припущення слідчого про ймовірне вчинення відповідною особою конкретного кримінального правопорушення, що у свою чергу, ставить під сумнів обґрунтованість підозри відносно такої особи в цілому.

Водночас, як свідчить та ж судова практика, адвокати користуються процесуальним правом на оскарження означеного процесуального рішення слідчого в судовому порядку, що є своєрідним інструментом виправлення адвокатом помилки слідчого у вигляді оголошення його підзахисному необґрунтованої підозри.

У даному контексті, слід зауважити і на тому, що, приміром, за КПК 1960 року, такого права як оскарження підозри взагалі не було передбачено, а адвокат мав можливість піддати сумніву обґрунтованість підозри лише вже під час судового розгляду кримінального провадження.

Запровадження такого способу виправлення слідчої помилки у чинному КПК України мало своїм наслідком те, що сторона захисту має можливість попередити подальше здійснення досудового розслідування щодо особи, яка ймовірно навіть і не вчиняла інкримінованого їй кримінального правопорушення, не доходячи, при цьому, до стадії судового провадження, на якій особа перебуває вже не просто у процесуальному статусі підозрюваного, але і обвинуваченого за відсутності будь-яких доказів її винуватості.

Іншим же прикладом виправлення адвокатом слідчих помилок, є звернення адвокатом до слідчого із клопотанням про проведення передбачених

КПК України слідчих (розшукових) дій, а також передбачене ч.5 ст.46 КПК України право захисника брати участь у процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, в тому числі допиті.

Цей механізм дозволяє адвокату не лише пасивно відстежувати допущені слідчим помилки, але й активно впливати на процес розслідування, забезпечуючи його повноту, всебічність та об'єктивність.

Непоодиноким є ситуація, коли слідчий не допитує свідків, які можуть мати інформацію, що спростовує версію обвинувачення, що з одного боку, є цілком логічним, адже слідчому, як учаснику кримінального провадження на стороні обвинувачення, апріорі не є вигідним допит свідків, які можуть спростувати версію слідства. Однак, з іншого боку, не проведення слідчим допиту свідків, які мають відомості щодо обставин розслідуваного кримінального правопорушення, свідчать про здійснення слідчим неповного та необ'єктивного досудового розслідування.

Утім, користуючись процесуальним правом, адвокат, маючи відомості про таких свідків, подає клопотання про їх допит із зазначенням, яке саме значення для кримінального провадження можуть мати їхні показання, тим самим, прямо впливаючи на всебічність та повноту кримінального провадження.

Наступним показовим прикладом слідчої помилки, яку спроможний виправити адвокат у рамках відповідного кримінального провадження це виправлення бездіяльності слідчого у вигляді безпідставного невизнання особи потерпілою у рамках відповідного кримінального провадження.

Слідчим здійснюється досудове розслідування вчинення особою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України на підставі заяви особи, якій було нанесено тілесні ушкодження середньої тяжкості внаслідок порушення особою Правил дорожнього руху. Однак, слідчий, замість того, що визнати особу, яка звернулась із заявою про вчинення кримінального правопорушення, потерпілою від кримінального правопорушення, залишає її в процесуальному статусі заявника, що у свою чергу, створює процесуальні наслідки у вигляді неможливості використання такою особою усім спектром

процесуальних прав, якими наділені потерпілі у рамках відповідного кримінального провадження.

Саме для того, аби виправити таку грубу помилку, адвокат вправі звернутись до слідчого із клопотанням про визнання такої особи потерпілою у кримінальному провадженні, тим самим запобігаючи подальшому здійсненню слідчим досудового розслідування за необґрунтованої відсутності сторони кримінального провадження, якій було завдано шкоду вчиненням відносно неї кримінального правопорушення.

Отже, зважаючи на наведене, вбачається за можливе констатувати, що станом на сьогодні присутній і третій спосіб виправлення слідчих помилок, допущених ними на етапі досудового розслідування у вигляді здійснення адвокатського контролю за здійсненням слідчого досудового розслідування кримінального провадження, позаяк у порівнянні із КПК 1960 року, КПК України, фактично визнає адвоката як активного учасника кримінального провадження, який спроможний повпливати на виправлення слідчих помилок за допомогою процесуальних засобів, передбачених КПК України.

Таким чином, підсумовуючи усе вищевикладене в цьому розділі, варто зазначити таке:

1. Попередження виникнення помилок слідчих є одним з найважливіших та першочергових завдань на шляху подолання проблеми поширеності помилок слідчих під час здійснення досудового розслідування. При цьому, здійснюватися таке попередження, на нашу думку, повинно за трьома основними напрямками (засобами): проведення курсів підвищення кваліфікації слідчих; проведення заходів виховного характеру щодо підвищення рівня особистої зацікавленості слідчих у проведенні якісного досудового розслідування; а також, покращення рівня матеріально-технічного забезпечення слідчих.

2. Посилення ролі здійснення судового контролю за діями слідчого під час досудового розслідування, як от запровадження інституту слідчого судді та уповноваження їх на: розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчих, надання дозволу на затримання особи чи проведення певних слідчих розшукових дій, обрання особі запобіжного заходу – є ефективним механізмом виявлення та виправлення слідчих помилок, який забезпечує дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження, а його належна реалізація судового контролю сприяє підвищенню якості досудового розслідування та запобіганню порушенням кримінального процесуального закону.

3. Чинний КПК запровадив механізми щодо нагляду прокурора за здійсненням досудового розслідування крізь призму застосування останнім радше профілактичних методів для недопущення слідчими помилок на етапі досудового розслідування. При цьому, основний багаж виправлення помилок слідчих здійснюється за рахунок подання скарг на процесуальні рішення, дії чи бездіяльність слідчого до суду.

4. До того ж, станом на сьогодні присутній і третій спосіб виправлення слідчих помилок, допущених ними на етапі досудового розслідування у вигляді здійснення адвокатського контролю за здійсненням слідчого досудового розслідування кримінального провадження, позаяк у порівнянні із КПК 1960 року, КПК України, фактично визнає адвоката як активного учасниками кримінального провадження, який шляхом подання клопотань, заяв, скарг, а також шляхом безпосередньої участі у слідчих розшукових діях, спроможний повпливати на виправлення слідчих помилок за допомогою процесуальних засобів, передбачених КПК України.

ВИСНОВКИ

До основних результатів, одержаних на підставі дослідження законодавства, наукових джерел і правозастосовної практики, належать такі положення:

Визначено, що помилки слідчих є багатофакторним явищем, що виникає через сукупність суб'єктивних (особистісних) та об'єктивних (організаційних) чинників. Розкрито, що такі об'єктивні фактори як значне навантаження слідчих (в середньому 500 кримінальних проваджень на слідчого) чи незадовільні умови праці можуть призвести до неналежного виконання останнім вимог кримінального процесуального закону. Суб'єктивні ж причини, зокрема обвинувальний нахил діяльності слідчого чи відсутність необхідного обсягу професійних знань та навичок призводять до помилок у кваліфікації діянь особи, порушення правил логіки в процесі розмірковувань, побудови висновків.

Помилки слідчих слід вважати ненавмисні хибні дії або рішення, які виникають у процесі здійснення кримінального провадження через неправильне сприйняття або застосування норм права та криміналістичних методик. Водночас, дослідження правової природи даного явища продовжують залишатися актуальними й у наш час, адже допущення слідчими помилок несе за собою щонайменше негативні наслідки для кримінального провадження, позаяк неповне з'ясування обставин, упущені показання чи недосліджені факти значною мірою знижують якість досудового розслідування.

Помилки слідчих несуть за собою не лише ризики для якості досудового розслідування, а й можуть призводити до порушення прав учасників кримінального провадження, зокрема відхилення від передбачених КПК України процедур (наприклад, необґрунтовані обшуки чи тримання під вартою без належної підстави) прямо впливають на передбачені Основним Законом України гарантії прав і свобод людини і громадянина, що однозначно не сприяє підвищенню рівня довіри суспільства до правоохоронної системи, який наразі становить 48%.

За результатами аналізу наявних у відкритому доступі судових рішень було встановлено, що типовими помилками слідчих при проведенні слідчих (розшукових) дій є: неповнота або поверховість дослідження обставин справи; невиконання всіх необхідних процесуальних дій (непроведення оглядів, експертиз тощо); порушення порядку проведення НСРД (негласних слідчих розшукових дій); недотримання принципів верховенства права та законності.

Встановлено, що типовими їхніми недоліками є: неправильне застосування норм КПК України та норм матеріального права, в тому числі й закону про кримінальну відповідальність, з урахуванням викладених у тексті документа фактичних обставин, що призводить до неправильної кваліфікації діянь підозрюваної особи.

В контексті ж типових помилок, що виникають під час взаємодії слідчих з іншими учасниками досудового розслідування, було встановлено, що до них відносять: неналежна комунікація між слідчим та працівниками оперативних підрозділів, спеціалістами; неправильне застосування норм законодавства, що регулюють таку взаємодію.

Наразі існують три основні напрямки попередження допущення помилок слідчими (проведення курсів підвищення кваліфікації слідчих; проведення заходів виховного характеру щодо підвищення рівня особистої зацікавленості слідчих у проведенні якісного досудового розслідування; а також, покращення рівня матеріально-технічного забезпечення слідчих) та три основні процесуально-правові засоби виправлення вже допущених слідчими помилок (через контроль з боку: суду, прокурора та сторони захисту).

Пропонуємо доповнити положення щодо можливості подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого не лише до слідчого судді, а й до прокурора. При цьому, однак варто передбачити, що таке оскарження, у випадку затягування розгляду скарги прокурором, не перешкоджатиме зверненню до слідчого судді зі скаргою аналогічного змісту (Додаток 2).

Доцільно розширити у ст.303 КПК України перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого, що можуть бути оскаржені слідчому судді, зокрема, щодо

відмови у наданні матеріалів для ознайомлення, а також перешкоджання у будь-який інший спосіб доступу до матеріалів для ознайомлення, може бути оскаржена слідчому судді (Додаток 2).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравець Ю. І. Помилки учасників кримінального провадження, які мають владні повноваження : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081. Київ, 2024. 287 с.

2. Міневич О.І. Поняття та види правових помилок: загальнотеоретичне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2021. 237 с.

3. Jagemann L. H. F. Handbuch der gerichtlichen Untersuchungskunde /L. H. F. Jagemann. - L. B. Frankfurt a Main : Verlag Rettembeil, 1838. - 772 s.; ZweiterBand, 1841. - 994 s.;

4. Zimmermann G. Die Deutsche Polizei im neunzehnten Jahrhundert /G. Zimmermann. - Hannover : Verlag Schluter, 1845. - 645 s.; Dritter Band, 1849. - 1345 s.;

5. Ortloff H. Lehrbuch der Kriminal-Polizei auf Grund der deutschen Reichsgesetze /H. Ortloff. - Leipzig : Verlag R. Reisland, 1881. - 286 s.;

6. Stieber W. PraktischesLehrbuch der Kriminal-Polizei / W. Stieber. - Berlin : Verlag Hahu, 1860. - 223 s.

7. Гросс Г. Керівництво для судових слідчих як система криміналістики. - Нове вид., передрук з вид. 1908 р. - М.: ЛексЕст, 2002. - 1088 с.

8. Баршев Я. И. Основания уголовного судопроизводства с применением к российскому уголовному судопроизводству / Я. И. Баршев. - СПб., 1841.

9. Долгов Д. Р. Основные формы уголовных следствий, вообще принятые при их производстве / Д. Р. Долгова. - СПб., 1846.

10. Квачевский А. А. Об уголовном преследовании, дознании и предварительном исследовании преступлений по судебным уставам 1864 г. : в 2 ч. / А. А. Квачевский. - СПб. : Тип. Ф. С. Сущинского, 1867. - Ч. 2.

11. Криминалистика: техника и тактика расследования преступлений / Н. А. Бобров, А. И. Винберг, С. А. Голунский и др. ; под ред. А. Я. Вышинского. - М. : Изд-во НКЮ СССР, 1938. - С. 3.

12. Криминалистика: методика расследования отдельных видов преступлений / С. А. Голунский, Б. М. Шавер и др. ; под ред. А. Я. Вышинского. - М. : Изд-во НКЮ СССР, 1939. - С. 5.
13. Rossmo, D. Kim. Criminal investigative failures: avoiding the pitfalls. *FBI L. Enforcement Bull.*, 2006, 75: 1.
14. Марченко А.Б. Слідчі помилки та шляхи їх подолання: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Артем Борисович Марченко. - Л., 2006. - 200 с.
15. Іщенко А. В., Марченко А. Б. Слідчі помилки: сутність, методи дослідження та шляхи запобігання : монографія. Луганськ : РВВЛДУВС ім. Є.О. Дідоренка, 2010. 216 с.
16. Домашенко О. М. Класифікація тактичних помилок в слідчій діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. М. Домашенко ; кер. роботи В. Ю. Шепітько ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків, 2018. - 20 с.
17. Домашенко, О. М. Вплив тактичних помилок слідчого на допустимість доказів. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020, 9: 326-329.
18. Назарчук М. С. Виявлення та виправлення слідчих помилок у кримінальному провадженні : кваліфікаційна робота : спец. 081 «Право» / Поліський нац. ун-т, каф. правознавства ; наук. кер. Кравчук І. І. Житомир, 2021. 43 с.
19. Кулик М. Й., Кравець Ю. І. Помилки слідчого під час підготовки, прийняття та реалізації процесуальних рішень на стадії досудового розслідування. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*, 2023, № 17, С. 25-35.
20. Слідчі помилки: поняття і зміст / О. В. Баулін, А. Д. Дзюрбель, Н. С. Карпов // *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. - 2004. - № 1-2. - С. 207-213.
21. Когутич І. І. Слідчі помилки, поняття та класифікація. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*, 2002. № 1, С. 123-128.

22. Кравець Ю.І. Поняття помилки в кримінальному провадженні: історичні аспекти. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. с. 197-199.
23. Маланчук П., Маслак О. Щодо поняття слідчих помилок та причин їх виникнення. *Правові горизонти*. 2017. С. 64–68.
24. Захарова В. О. Про класифікаціях слідчих помилок. *Бізнес в законі*. 2014. №5. С. 142-144.
25. Гультай М. М. Виявлення і виправлення слідчих та судових помилок у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2008. 200 с.
26. Андрушко О. В. Помилка в кримінальному процесі: загальнонаукові та юридичні пролегомени / О. В. Андрушко // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. - 2017. - Вип. 43(2). - С. 144-149.
27. Словник української мови : в 11. Т. 8. К. : Наук. думка, 1977. 840 с.
28. Аристотель. Метафізика / перевод с греч. П.Д. Первова, В.В. Розанова. Москва : Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2006. 232 с.
29. Кваша О. О. Значення філософської категорії причинності у кримінально-правових дослідженнях: традиції та сучасність / О. О. Кваша // *Правова держава*. - 2017. - Вип. 28. - С. 333-340.
30. Таран О. В. Проблема встановлення причинного зв'язку у злочинах проти безпеки виробництва. *Юридичний вісник*. 2016. №1 (38). С.172
31. Сердюк, В. П., Сердюк, Є. В., Терещенко, А. Л., Фаст, О. О. Значення та співвідношення понять «причина» та «причинний зв'язок» у кримінальному та кримінально-процесуальному праві України. *Сучасний науковий журнал*, (1(1), с. 38-45.
32. Прус Е. А. Причини виникнення та причини вчинення правозастосовних помилок правоохоронними органами України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. С. 134–138.

33. Кравець Ю.І. Причини та умови допущення помилок учасниками кримінального провадження, які мають владні повноваження. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2023. Вип. 15 (27). Т. 2. с. 257-265. (Серія «Право»).
34. Марченко А. Б. Слідчі помилки та шляхи їх подолання: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ. 2006. 23 с.
35. Михайлишин О. Р. Теоретичні аспекти причин помилок у слідчій діяльності. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 270-273.
36. Домашенко О. М. Критерії співвідношення тактичного ризику і тактичних помилок у слідчій діяльності. *International academy journal Web of Scholar*. 2017. № 9 (December). P. 60–66.
37. Вирок суду у кримінальному провадженні № 42017160000001280. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85968502> (дата звернення: 09.05.2025).
38. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 28.10.2020 року по справі №610/3221/19-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92551642> (дата звернення: 09.05.2025).
39. Гарасимів О., Ряшко О. Пред'явлення для впізнання як слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2021. № 1 (46). с. 81-87.
40. Грига М. А. Деякі процесуальні та тактичні недоліки під час організації і проведення обшуку. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 196.
41. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / К.О. Чаплинський. - Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. - С. 17.
42. Макаренко Є.І., Негодченко О.В., Тертишник В.М. Огляд місця події. Навчальний посібник. - Дніпропетровськ, 2001.
43. Бублик Н.С., Альошина М.С.. Особливості слідчого експерименту. *Сучасні дослідження у світовій науці* : матеріали 6-тої Міжнар. наук.-практ.конф. (Львів, 4-6 вересня 2022 р.). Львів : 2022. с. 853.

44. Конюшенко Я. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія. Харків : Факт, 2020. 476 с.

45. Нестор Н. ТОП-5 помилок при запитах до судово-експертної установи - Юридична Газета. *Юридична газета - онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/top5-pomilok-pri-zapitah-do-sudovoeekspertnoyi-ustanovi.html> (дата звернення: 09.05.2025).

46. Щербаковський М. Г. Слідчі та експертні помилки, що обумовлюють недопустимість експертного висновку. *Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики* : тези доп. учасників наук.-практ.конф. (Харків, 30 верес. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 37-40.

47. Кравчук І.І., Зоріна А.С. Особливості й типові помилки провадження негласних слідчих (розшукових) дій у межах досудового розслідування. *Порівняльне аналітичне право*. 2020. № 1. С. 538-540

48. Годунко, В.; Кушпін, В.П.. Проблемні аспекти під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. *Проблеми імплементації науки в практику* : матеріали 13-тої Міжнар. наук.-практ.конф. (Осло, 20-21 квітня 2020 р.). Осло : 2020. с. 199.

49. Дульський О. Теоретико-методологічні засади дослідження проведення негласних слідчих (розшукових) дій уповноваженими особами в кримінальному провадженні [Електронний ресурс] / О. Дульський // *Філософські та методологічні проблеми права*. - 2024. - № 1. - С. 100-108.

50. Красницька А. В. Правозастосовні помилки у текстах процесуальних актів кримінального судочинства. *Судова апеляція*. Київ, 2009. № 1. С. 28-33.

51. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 26.11.2019 року по справі №310/4839/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86162670> (дата звернення: 09.05.2025).

52. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 03.12.2019 року по справі №676/7748/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86505793> (дата звернення: 09.05.2025).

53. Івченко А. Як суддя першої інстанції, який ухвалив законне рішення, може підозрюватися у державній зраді? – коментар судді Анатолія Івченка. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/321129-kak-sudy-a-pervoy-instantsii-prinyavshiy-zakonnoe-reshenie-mozhet-podozrevatsya-v-gosudarstvennoy-izmene-kommentariy-sudi-anatoliya-ivchenko> (дата звернення: 09.05.2025).

54. Рішення Вищої ради правосуддя від 23.01.2025 року №107/0/15-25. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/49770> (дата звернення: 09.05.2025).

55. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 29.02.2019 року по справі №1-177/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854528> (дата звернення: 09.05.2025).

56. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 28.11.2024 року по справі №554/10204/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123338375> (дата звернення: 09.05.2025).

57. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 16.05.2018 року по справі №1522/507/2012. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74158380> (дата звернення: 09.05.2025).

58. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 17.01.2024 року по справі №522/3999/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116388654> (дата звернення: 09.05.2025).

59. Колода А. А. Проблемні аспекти взаємодії слідчого та уповноважених осіб оперативних підрозділів, що спричиняє допущення слідчим помилок. *Науковий вісник Харківського державного університету. Серія юридичні науки*. Випуск 3. 2023. С. 30-35.

60. Чаплинський К. О. Проблемні питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка* : Науковий журнал. Випуск № 4 (100). ІваноФранківськ, 2022. 258 с. С. 247-258.

61. Гавриляк О. Ю. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів при проведенні тактичних операцій у кримінальних провадженнях про вимагання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6-2. Том2. С. 114-117

62. Гусєва В. О. Проблеми взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Национальный юридический журнал: теория и практика = National law journal: theory and practice*. 2019. № 2-2 (36). С. 115.

63. Лук'янчиков Є. Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань / Є. Д. Лук'янчиков // *Вісник Нац. тех. ун-ту України «Київський політехнічний інститут»*. - К. : ІВЦ «Політехніка», 2009. - №3 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/uk/2009-3/09-3-9.pdf>

64. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора О. О.Юхна. Харків, 2017. 152 с.

65. Сокиран Ф. М. Проблеми взаємодії між слідчим і спеціалістом при призначенні експертиз. *Збірники наукових праць, матеріали конференцій (семинарів, круглих столів)*. 2019. С. 397-400.

66. Лешукова І. В. Типові помилки та порушення слідчих органів внутрішніх справ України при складанні, направленні або виконанні запитів про міжнародну правову допомогу. *Наше право*, 2013, 11: с. 61-65.

67. Словник української мови : в 11. Т. 7. К. : Наук. думка, 1974. 840 с.

68. Словник української мови : в 11. Т. 1. К. : Наук. думка, 1974. 840 с.

69. Ряшко О.В. Логіко-гносеологічні помилки при розслідуванні кримінальних справ у слідчій діяльності: (філософсько-правовий аспект) / О.В. Ряшко // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. - 2009. - Випуск 2. - С. 311-320.

70. Марітчак Т.М. Помилки у кваліфікації злочинів: монографія /Т.М. Марітчак. - К.: Атіка, 2004. - 188 с.
71. Дзюрбель А. Д. Слідчі помилки: шляхи їх попередження, виявлення та усунення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. Д. Дзюрбель ; Нац. акад. внутр. справ. - Київ, 2010. - 16 с.
72. Prince H, Lum C, Koper CS. 2021. Effective police investigative practices: an evidence-assessment of the research. *Polic. Int. J.* 44:4683-707
73. Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ: вивчення та корекція: Науково-практичний посібник / Москаленко А.П., Кобзін Д.О., Стародубцев А.А.; Відп. редактор. Соболев В.О. - Харків: Ун-т внутр. справ, 1999. - 98с.
74. Андросюк В. Г., Казміренко Л. І., Медведєв В. С. Професійна психологія в ОВС. Загальна частина : курс лекцій. Київ : УАВС, 1995. 111 с.
75. Ковальчишина С. В. Психологічні особливості виявів професійної деструкції у слідчих органів внутрішніх справ на етапі професіоналізації / С. В. Ковальчишина. // *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України.* - 2012. - Вип. 5.
76. Богданов Р.І. Поняття та значення матеріально-фінансового забезпечення діяльності територіальних управлінь Державного бюро розслідувань. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 28. - 2023. - с. 347-354.
77. Шепітько В.Ю. Проблеми алгоритмізації та стандартизації розслідування воєнних злочинів. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (Київ, 3 липня 2024 року). Київ : 2024. с. 84-87.
78. Нечипорук і Йонкало проти України: рішення ЄСПЛ від 21.04.2011 (заява № 42310/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text
79. Департамент комунікації МВС України. Серед правоохоронних органів найбільше довіряють Національній гвардії – 86%, соціопитування. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/news/sered-pravooxoronnix-organiv-naibilse-doviriaiut-nacionalnii-gvardiyi-86-socopituvannia> (дата звернення: 09.05.2025).

80. Баловсяк Н. Алгоритми правосуддя. Як поліцейські та слідчі використовують штучний інтелект. dsnews.com. URL: <https://surl.li/wjzhwo> (дата звернення: 09.05.2025).

ДОДАТКИ

Додаток 1

**Підстави ухвалення виправдувальних вироків місцевих загальних судів за
період з 01.01.2025 року по 06.05.2025 року**

Підстава	Період				
	Січень 2025 року	Лютий 2025 року	Березень 2025 року	Квітень 2025 року	Травень 2025 року
Виправдано за відсутності достатніх доказів без встановлення процесуальних порушень в ході їхнього збирання	37	31	33	27	2
Виправдано за відсутності достатніх доказів зі встановленням процесуальних порушень в ході їхнього збирання	13	15	16	11	1
Виправдано, у зв'язку з відсутністю, складу кримінального правопорушення	6	8	2	3	0

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо покращення механізмів виправлення помилок слідчих»

Чинна редакція	Запропонована редакція
Кримінальний процесуальний кодекс України	
<p>Стаття 303. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження</p> <p>1. На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора:</p> <p>1) бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після</p>	<p>Стаття 303. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження</p> <p>1. На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора:</p> <p>1) бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про</p>

отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;

відсутня

кримінальне правопорушення, у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, **у ненаданні матеріалів досудового розслідування для ознайомлення згідно з вимогами статті 221 цього Кодексу**, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;

12) постанова прокурора винесена за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача під час досудового розслідування – особою, якою подано скаргу на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача, її представником.

<p>відсутня</p>	<p>Стаття 306. Порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування</p> <p>1¹. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача передбачені пунктами 1, 2, 3, 5, 6, 7 частини першої статті 303 цього Кодексу можуть бути подані прокурору у кримінальному провадженні або старшому групи прокурорів у випадках передбачених цим Кодексом.</p> <p style="text-align: center;">...</p>
<p>відсутня</p>	<p>4. Звернення зі скаргою на рішення, дії чи бездіяльність слідчого у випадках передбачених частиною 1¹ статті 306 цього Кодексу не є перешкодою для звернення зі скаргою до слідчого судді в порядку передбаченому цим Кодексом з тих самих підстав, у випадку порушення строку розгляду такої скарги.</p>

відсутня	<p>Стаття 306¹. Рішення прокурора за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача під час досудового розслідування</p> <p>1. За результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача у випадках передбачених цим Кодексом вноситься постанова прокурора згідно з правилами цього Кодексу.</p> <p>2. Постанова прокурора за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача під час досудового розслідування може бути про:</p> <ol style="list-style-type: none">1) скасування рішення слідчого, дізнавача чи прокурора;2) зобов'язання припинити дію;3) зобов'язання вчинити певну дію;4) відмову у задоволенні скарги.
-----------------	---